

HYVÄÄ TULKKAUSPALVELUA VIITTOMAKIELISILLE IKÄIHMISSILLE

Viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta

Hely Perttula

opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Viittomakielialan tulkkitoimin-

nan koulutusohjelma (YAMK)

TIIVISTELMÄ

Perttula, Hely. HYVÄÄ TULKKAUSPALVELUA VIITTOMAKIELISILLE IKÄIHMISSILLLE. Viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta. Kevät 2013, 54 s. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielialan tulkkitoiminnan koulutusohjelma (YAMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella tulkkauspalvelujen piiriin kuuluvien viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, mitä tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkausessa.

Tutkimusmenetelmä oli laadullinen, ja tavoitteena oli teemahaastattelun pohjalta selvittää, onko ikääntyminen tuonut muutoksia viittomakielisten ikäihmisten tulkkauspalvelun käyttöön ja miten he toivovat tulkkien huomioivan heidän ikääntymisensä. Ryhmähaastatteluun osallistui kymmenen viittomakielistä ikäihmistä. Tutkimusaineiston analyysinä käytettiin laadullista sisällön analyysiä.

Tutkimusosuuden päätuloksena oli se, että viittomakieliset ikäihmiset toivoivat saavansa valita tiettyihin asioimistilanteisiin heille tutut viittomakielentulkit. Viittomakieliset ikäihmiset kokivat, etteivät kaikki viittomakielentulkit eivät ymmärrä heidän käyttämäänsä viittomakieltä ja olivat siksi huolissaan viittomakielisten oikeuksiensa toteutumisesta. He halusivat myös tietää enemmän, mitä viittomakielentulkin ammattikuvaan sisältyy.

Diakin Viittomakielentulkin koulutusohjelman opinnoissa tulisi huomioida ikäihmisten erityistarpeita tulkkausessa ja lisätä viittomakielisten ikäihmisten käyttämän viittomakielien tuntemusta. Myös työelämässä olevien tulkkien täydennyskoulutuksessa Diakin tulisi panostaa viittomakielisille ikäihmisille tulkkauseseen.

Asiasanat: viittomakieliset ikäihmiset, viittomakieli, viittomakielen tulkkaus, tulkkauspalvelu

ABSTRACT

Perttula, Hely. GOOD SIGN LANGUAGE INTERPRETING SERVICES FOR THE ELDERLY DEAF PERSON. Spring 2013, 54 pages. Diaconia University of Applied Sciences, Master's Degree Programme in Sign Language interpreting Services.

The purpose of this master's thesis was to examine the experiences of the elderly deaf person in sign language interpretation services. The aim of the study was to find out what should be taken into consideration in sign language interpreting services for the elderly person.

The research method was based on the qualitative approach, and the chosen method of data collection was a group theme interview. The study was focused on whether aging has brought any changes in the use of sign language interpreting services of the elderly deaf persons, and how they wish sign language interpreters take their aging into consideration. Ten elderly deaf sign language users participated in the group interview. The analysis of research material was based on a qualitative content analysis.

The research results indicate that the elderly deaf sign language users are hoping for the right to choose the sign language interpreters they are familiar with for certain settings. The study shows that not all sign language interpreters understand their everyday sign language and that they are worried on the correct and trustable rendering of the sign language interpreting. The results of this study also show that the elderly deaf sign language users want to know more about the professional profile of the sign language interpreter.

Therefore, it is suggested that The Diaconia University of Applied Sciences Degree Programme in Sign Language Interpretation should include the special needs on interpreting of the elderly persons, their use of sign language and how to take them into consideration. In the further education and training for the professional sign language interpreters Diak should focus more on interpreting for the elderly deaf person.

Keywords: sign language for the elderly person, sign language, sign language interpretation, sign language interpreting services

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 VIITTOMAKIELISET IKÄIHMISET	8
2.1 Termit kuulovammainen, kuuro ja viittomakielinen	10
2.2 Kuurojen opetuksen historiaa	11
2.3 Näkökulmia kuurojen kulttuuriin.....	13
3 VIITTOMAKIELEN TULKKAUS SUOMESSA	15
3.1 Tulkkauspalvelun historia	15
3.2 Tulkkikoulutuksen alkaminen	16
3.3 Tulkkipalvelusta tulkkauspalveluksi	17
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	20
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
5.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimushaastattelu	22
5.2 Aineiston hankinta	24
5.3 Viittomakielisen ryhmähaastattelun kulku.....	25
5.4 Aineiston analyysi.....	29
6 VIITTOMAKIELISET IKÄIHMISET JA TULKKAUSPALVELU	34
6.1 Viittomakielisten ikäihmisten tulkkauspalvelun käyttö.....	34
6.2 Viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa huomioitavat asiat	37
6.2.1 Tulkkauksen kielelliset ja kulttuurilliset haasteet	39
6.2.2 Hyvän tulkin ominaisuudet.....	41
6.3 Viittomakielen variaatiot eri-ikäisillä viittomakielisillä	43
7 POHDINTA	45
7.1 Tutkimustulosten hyödynnettävyys.....	45
7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	46
7.3 Ammatillinen kasvu osana opinnäytetyöprosessia	49
LÄHTEET	51

1 JOHDANTO

Suomessa keskustellaan tällä hetkellä eri tahoilla väestön ikääntymiseen liittyvistä seikoista. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 18 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (Tilastokeskus 2012). Eliniän kasvun lisääntyminen ei kuitenkaan tarkoita, että raihnaisten ikävuosien määrä lisääntyisi. Terveiden ikävuosien lisääntyessä on alettu tehdä erottelua ns. kolmannen ja neljännen iän välillä. Kolmas ikä jatkuu nykyisin 75-80-vuotiaaksi, ja käsittää eläkkeellä olevien ikäihmisten suhteellisen terveitä ikävuosia. Neljäs ikä kuvaa ikäkautta, jolloin yksilön fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky alkaa selvästi heiketä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 208.)

Kognitiiviset toiminnot eli tiedonkäsittelytoiminnot sisältävät kaikki psykologiset tapahtumat, joita tarvitaan tiedon hankkimiseen sekä niiden käsittelyyn. Kognitiivisiin toimintoihin kuuluu myös metakognitiot, eli yksilön tiedot ja käsitykset omista kognitiivisista toiminnoista verrattuna omiin aikaisempiin toimintoihin tai ikätovereidensä toimintoihin. Kognitiivisia toimintoja muuttavat monet ikääntymisen mukana tuomat tekijät, jotka vaikuttavat myös päivittäisistä toiminnoista selviytymiseen ja esimerkiksi asioimiseen kodin ulkopuolella. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 210.)

Viittomakielisten kuten kuulevienkin ikäihmisten kohdalla kognitiivisten toimintojen mahdolliset heikkenemiset vaikuttavat yhteiskunnassa toimimiseen. Jokaisella ikäihmisellä on oikeus aktiiviseen, elämäänsuuntautuvaan vanhenemiseen, joka tarkoittaa ikääntyvien ihmisten aktiivisen omatoimisuuden ja itsenäisyyden tukemista mahdollisimman pitkään (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 258). Viittomakielisen ikäihmisen kognitiiviset toimintojen heikkeneminen vaikuttaa myös tulkkauspalvelun käyttöön.

Tulkkauspalvelujen järjestämisvastuu siirtyi 1.9.2010 kunnilta Kansaneläkelaitokselle (Kela) ja sen myötä Kela kilpailutti välitysjärjestelmän, välityskeskukset sekä tulkkauspalvelujen tuottajat. Välitysjärjestelmän avulla välityskeskukset

välittävät asiakkaan tilaamaan tulkkaustapahtumaan tarvittavan tulkin. (Kansaneläkelaitos i.a.) Tämän palvelujärjestelmän muutoksen myötä viittomakielisten on pitänyt oppia siihen, että enää ei voi tilata suoraan tuttuja tulkkeja, joita on tottunut käyttämään. Suomen viittomakielten kielipoliittisessa ohjelmassa mainitaan, että osa ikääntyneistä viittomakielisistä kuuroista ei vaatimattomuuttaan vaadi itselleen mitään lakisääteisiäkään oikeuksia. Heidän oikeuksistaan omaan kieleen on kuitenkin huolehdittava. Kaikille tulkkauspalvelun asiakkaille on turvattava myös oikeus saada valita, kuka tulee tulviksi. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 43.)

Olen itse äidinkieleltäni viittomakielinen, eli olen kasvanut kuurossa perheessä ja olen oppinut suomalaisen viittomakielen ensimmäisenä kielenäni kuuroilta vanhemmilta. Ajatus opinnäytetyön aiheesta lähti siitä, että olen seurannut kuurojen vanhempieni ikääntymistä ja sitä kautta huomannut muutoksia heidän tulkin kanssa työskentelyssään. Fyysisten ja kognitiivisten muutosten myötä he käyttävät mieluummin meitä lapsia apuna kuin tilaavat ulkopuolisen tulkin hoitaessaan asioita. Lapset voivat auttaa tulkkaustilanteessa, mutta tulkin työnkuvaan se ei kuulu. Olen keskustellut tulkkauspalvelusta ja tulkin käytöstä myös muiden viittomakielisten ikäihmisten kanssa ja keskusteluissa olen huomannut tyytymättömyyttä tulkkauspalveluun. Usein tyytymättömyys liittyy siihen, että tulkki ei ymmärrä, mitä kuuro tulkkauspalvelun käyttäjä viittoo. Olen työskennellyt vuodesta 2008 asti Diakonia-ammattikorkeakoulun Viittomakielentulkin koulutusohjelmassa tulkkauksen lehtorina ja olemme usein kollegoiden kanssa keskustelleet palautteesta, jota kuulemme viittomakielisiltä tulkinkäyttäjiltä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella tulkkauspalvelujen piiriin kuuluvien viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta ja saada tietoa siitä, mitä tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa. Kuurojen Liitto ry:n hyväksymän Suomen viittomakielisten ikäihmisten hyvinvoinnin edistämishjelman suosituksissa on tulkkauspalvelujen osalta mainittu muun muassa, että viittomakielisten ikäihmisten tulkkaustarpeet ja -toiveet pitää huomioida tulkikoulutuksessa (Kuurojen Liitto ry 2012).

Suoritin opinnäytetyöni aineistonkeruun tekemällä ryhmähaastattelun kymmenelle Turun seudulla asuvalle viittomakieliselle ikäihmiselle. Tavoitteena oli selvittää, ovatko viittomakieliset ikäihmiset kokeneet ikääntymisen tuoneen muutoksia tulkkauksen palvelun käyttöön. Tutkimuksen kysymykset, joihin haettiin vastausta haastattelun perusteella, ovat seuraavat:

1. Miten ikääntyminen on vaikuttanut viittomakielisen ikäihmisen tulkkauksen palvelun käyttöön?
2. Mitä tulkin tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa?

Lähestyn tutkimusongelmiani kirjallisuuden ja ryhmähaastattelun pohjalta.

2 VIITTOMAKIELISET IKÄIHMISET

Opinnäytetyössäni tarkoitan ikäihmisillä yli 65-vuotiaita kansalaisia, koska tämä on kansaneläkelain mukainen vanhuuseläkkeen ikäraja (Kansaneläkelaitos i.a.). Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista astuu voimaan 1.7.2013, ja myös tässä laissa ikääntyneellä väestöllä tarkoitetaan vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä. Lain tarkoituksena on tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, parantaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua omien asioiden päätöstentekoon sekä saada laadukkaita sosiaali- ja terveystalvueluja. (Finlex 2013) Ikäihminen-termiin sisältyy käsitys suhteellisen toimintakykyisestä henkilöstä, kun sitä vastoin nimitys vanhus viittaa siihen, että henkilöiden terveys on heikentynyt ja toimintakyky selvästi alentunut. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 209-210).

Oman elämän hallinnassa tärkeää on yksilön subjektiluonteen säilyttäminen, eli yksilö itse tekee omaa elämäänsä koskevat ratkaisut eikä ole muiden päätöksenteon kohde. Syntymäikäluokka vaikuttaa vahvasti vanhenemisen kokemukseen. Vaikka vanhemmat sukupolvet ovat eläneet vaikeammassa ja puutteellisissa elinoloissa, he useinkin ovat oloihinsa selvästi tyytyväisempiä kuin nuoremmat sukupolvet. (Nurmi ym. 2006, 260.) Suomen viittomakielten kielipoliittisessa ohjelmassa mainitaan, että viittomakielisten perustalvuelut tulee turvata. Viittomakielisten tulee saada tietoa ja talvuelua omalla kielellään esimerkiksi viranomaisten luona asioidessaan ja vanhustalvueluissa. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 68.) Yhdistyksillä ja järjestöillä on erilaisia ohjelmia viittomakielisten ikäihmistien hyvinvoinnin ja talvueluiden vahvistamiseksi.

Raha-automaattiyhdistys on käynnistänyt Eloisa ikä -avustusohjelman vuonna 2012 ja sen koordinaatiosta vastaa Vanhustyön keskusliitto. Ohjelma kestää vuoteen 2017 asti. Ohjelman yhtenä tavoitteena on mahdollisuuksien ja edellytysten luominen ikäihmistien osallisuudelle ja mielekkäälle tekemiselle. Ohjelmassa mainitaan esimerkiksi kuurojen kohdalla, että viittomakielisten talvuelui-

den puute sekä suomen/ruotsinkielisten palvelut eivät ole yhdenvertaisesti kuurojen saavutettavissa. Esimerkiksi hoitohenkilöstö ei pysty kohtaamaan kuuroa vanhusta kulttuurisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. (Raha-automaattiyhdistys i.a.)

Kuurojen Palvelusäätiön Memo-ohjelma on osa RAY:n Eloisa ikä -avustusohjelmaa. Memo-ohjelmassa tuetaan viittomakielisiä muistisairaita ja heidän omaisiaan ja ohjataan muistisairaita oikeiden palvelujen piiriin. Memo-ohjelman tavoitteena on myös tiedottaa viittomakielisten muistisairaiden avun ja tuen tarpeista, jotta palveluketju on asiakkaan kannalta toimiva. (Kuurojen Palvelusäätiö i.a.) Kuurojen Palvelusäätiö tarjoaa myös viittomakielistä kotihoitoa Kotiväylän kautta. Kotiväylä on syrjäytymistä vähentävää ja ehkäisevää toimintaa ja sen tarkoituksena on tukea asiakkaan kotona asumista. (Kuurojen Palvelusäätiö i.a.)

Kuurojen Liiton VIVAn, eli viittomakielinen vapaaehtoistoiminnan, tavoitteena on vahvistaa viittomakielisten kuurojen ja kuurosokeiden välistä vuorovaikutusta. VIVA vahvistaa viittomakielisten kuurojen ja kuurosokeiden osallistumista yhteiskuntaan sekä lisää hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä viittomakielisten parissa. (Kuurojen Liitto ry. i.a.)

Tutkimuksia suomalaisten viittomakielisten henkilöiden kielellisistä- ja kognitiivisista muutoksista sekä viittomakielisille ikäihmisille tulkkauksesta on tehty vähän. Ojala (2006) on tutkinut opinnäytetyössään kuurojen seniorien tulkkipalvelun käyttöä. Haastattelututkimus toteutettiin Palvelukeskus Salmelassa, ja tutkimuksessa kävi ilmi, että kuurot seniorit käyttävät tulkkipalvelua vähän. Pääsyyinä tähän on se, että he eivät ole tottuneet käyttämään tulkkipalvelua nuorempana, joten nykyisinkään käyttö ei ole itsestäänselvyys. Heidän elämänsä keskittyy myös paljon Palvelukeskus Salmelaan, jolloin tulkin käyttö on vähentynyt. (Kuurot seniorit tulkkipalvelujen käyttäjinä – tapaustutkimus Salmelassa 2006.)

Koska tutkimukseni kohderyhmänä ovat viittomakieliset ikäihmiset, selitän lyhyesti sitä kulttuurista ja kielellistä taustaa, joka on vaikuttanut heidän elämänsä reensa.

2.1 Termit kuulovammainen, kuuro ja viittomakielinen

Kuulovamman määritelmän mukaan kuulovammainen tarkoittaa henkilöä, jolla on jonkinasteinen tai -laatuinen kuulonalennus lievästä huonokuuloisuudesta täydelliseen kuurouteen (Kuuloliitto i.a.). Aiemmin kuuroja kutsuttiin nimellä kuuromykkä. Kuurot kokevat termin kuitenkin loukkaavana, koska heillä on viittomakieli, jolla he pystyvät ilmaisemaan itseään. He eivät suinkaan ole mykkiä. Suurin osa kuuroista pystyy myös tuottamaan puhetta, ja arkielämässä varsinkin vanhemmat kuurot käyttävät tätä taitoa hyödykseen. Ajan mittaan kuuromykkä-sana sai sivumerkityksen ”yksinkertainen, tyhmä”, minkä vuoksi sen käyttö lopetettiin. (Malm & Östman 2000,10.) Kuurot itse viittaavat itseensä viittomalla KUURO. Samalla tavalla he käyttävät kuulevista viittomakielellä viittomaa KUULEVA. Kuulevat ovat käyttäneet usein nimitystä kuulovammainen, jonka on ajateltu olevan neutraalimpi ja vähemmän loukkaava. Kuuro-sana on kuitenkin hyväksyttävä ja neutraali sana kuurojen yhteisön keskuudessa. (Malm & Östman 2000, 10.)

Suomessa kuurot ovat alkaneet käyttää itsestään myös nimitystä viittomakielinen. Viittomakieliset muodostavat ryhmän käyttämänsä kielen ja samankaltaisten elämäkokemusten perusteella. Kuurous tarkoittaa kuulumista etniseen ryhmään, kieli- ja kulttuurivähemmistöön, eikä kuulovamman asteella ole merkitystä. Henkilön identifioitumisesta riippuen hän päättää itse, kutsuuko hän itseään kuuroksi, kuuroutuneeksi vai kuulovammaiseksi. (Malm & Östman 2000, 11-12.)

Opinnäytetyöni ryhmähaastattelussa kaikki haastateltavat käyttivät itsestään nimitystä KUURO. Suomen viittomakielten kielipoliittisessa ohjelmassa mainitaan, että VIITTOMAKIELINEN termi ei ole vielä vakiintunut kuurojen yhteisössä

(Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 18). Haastattelussa käytin haastateltavistani termiä KUURO. Opinnäytetyössäni käytän haastateltavista termiä viittomakielinen yleisesti vallitsevan tavan mukaan. Tulokset - osiossa käytän termiä kuuro, koska sitä käytin myös haastattelussa.

2.2 Kuurojen opetuksen historiaa

Haastateltavat ovat varttuneet ja käyneet koulua aikana, jolloin kuurojen opetuksessa käytettiin oralistista puheopetusmenetelmää. Selvitän tässä kappaleessa kuurojen opetuksen historiaa, joka on vaikuttanut ikääntyvien viittomakielisten käyttämään viittomakieleen.

Wallvikin (2001) mukaan Suomen varsinaisen kuurojenopetuksen katsotaan alkaneen Carl Oscar Malmista. C.O. Malm oli kuuro, joka oli saanut koulutuksensa Manilla-instituutissa Tukholmassa. 1846 Malm avasi kuuroille yksityisen koulun Porvoossa. Vuoteen 1857 asti oppilaita oli kuitenkin vain 13 ja pyrkimykset saada valtion kuurojenkoulu etenivät hitaasti. Turkuun perustettiin Suomen ensimmäinen valtion koulu vuonna 1860. C.O. Malm toimi aluksi koulun opettajana. (Wallvik 2001, 98-105.) C.O. Malmin merkitys kuurojen kulttuurin luojana on suuri. C.O. Malm edustaa viittomakielisille vahvaa viittomakielisyyttä ja suurta roolia kuurojen kulttuurin kehittäjänä.

Wallvikin (2001) mukaan 1800-luvun alkupuolella Euroopassa ja Yhdysvalloissa oli siirrytty puhemenetelmään eli oralismiin. Oralismilla käsitetään opetusta puhutulla kielellä ja viittomakielen käyttö oli kielletty opetuksessa. (Wallvik 2001, 138.) Suomeen puhemenetelmä eteni ensiksi Kuopion kuuromykkäin kouluun. Koulun johtaja G.K. (Gustaf Kristian) Hendellin mukaan luonnollisin ja yksinkertaisin tapa opettaa kuuroja oli puhe, ja hänen mukaansa ensi tuli harjoitella äänen tuottamista ja vasta sen jälkeen kielioppia. Äänteiden opiskeluun oli tarkat ohjeet, ja siihen kuului esimerkiksi huulien ja keuhkojen lämmittelyä puhalluksilla ja huulten liikuttelulla. Äänen tuloa autettiin esimerkiksi sulalla tai ohuella paperinpalalla. Hendell ei kieltänyt viittomakieltä, vaan hänen mukaansa ”luonnollista” viittomakieltä piti käyttää, jos opetettava asia ei muuten selvinnyt. Hänen

mukaansa kielen oppimisen kannalta järkevämpää oli käyttää kirjoituskieltä. Sormiaakkosia tuli hänen mukaansa välttää. (Salmi & Laakso 2005, 150-151.9

1800-luvun lopulla levinnyt puhemenetelmä jatkui opetuksessa, mutta viittomakieli levisi sisäoppilaitosmuotoisissa kouluissa lasten parissa nopeasti. Lähes kielitaidottomat lapset oppivat viittomakieltä riittävästi tullakseen toimeen leikeissä ja vapaa-ajalla. Viittominen tapahtui kuitenkin keskenään salaa, koska sen käyttö oli muuten kiellettyä. Asuntoloissakin viittomakieli oli useimmissa tapauksissa kiellettyä, mutta oppilaat, jotka tunneilla ymmärsivät opetusta, selvittivät muille viittomalla, mitä tunneilla oli opetettu. (Salmi & Laakso 2005, 178, 180.)

Kuurojen Liitto teki vuonna 1957 kouluviranomaisille esityksen viittomakielen opettamisesta kuurojenkouluissa. Kouluhallitus suostui esitykseen jo samana vuonna, mutta päätöstä vesitettiin sillä, että viittomakieli ei tullut erilliseksi oppiaineeksi lukujärjestyksessä, mikä tarkoitti sitä, että opettajan palkkaa ei voitu maksaa valtion varoilla. Kuurojen Liiton olisi pitänyt palkata opettaja, mutta tämä oli mahdotonta. Turun kuurojen koulussa viittomista sallittiin jossain määrin jo 1960-luvun alussa, ja tärkeänä taitekohtana pidetään ensimmäistä opettajille järjestettyä viittomakielenkurssia vuonna 1969. Kurssille osallistui noin puolet kaikkien kuurojenkoulujen opettajista. Kuurojen opettajien käyttämä simulaanimetodin ongelmana kuitenkin oli, että se perustui puhutun kielten rakenteisiin. Kuurojen opettajille tämä oli helppo ratkaisu, koska ei tarvinnut opetella vierasta kieltä vaan pelkkiä viittomia, mutta kuuroille oppilaalle tilanne oli vaikea, koska silloin piti osata joko suomea tai ruotsia ymmärtääkseen opettajan viitotua puhetta. Opetuksessa täytyi seurata opettajan käyttämiä viittomakielestä tuttuja viittomia, mutta järjestys oli täysin viittomakielelle epätyypillinen. Vasta 1970-luvulla alettiin jälleen siirtyä kohti viittomakielellä annettavaa opetusta. Uusi suuntaus liittyi kuurojenkoulujärjestelmän uudistukseen 1970-luvulla (Salmi & Laakso 2005, 341-343.)

2.3 Näkökulmia kuurojen kulttuuriin

Kuurot ikäihmiset ovat eläneet ajan, jolloin kuurotietoisuus on noussut myös Suomessa vahvaan asemaan. Kuurot ikäihmiset ovat kokeneet ajan viittomakie-
len kieltämisestä vahvaan kuurojen kulttuurin tiedostamiseen. Kuitenkin kuuro-
jen kulttuuri nousi vasta 1980-luvulla vahvasti esiin ja saavutti kuurojen tietoi-
suuden. Tämän kautta kuurot ovat voineet identifioitua kuurojen ryhmään ja
näin saada vahvempaa pohjaa vaatia oikeuksiaan vähemmistöryhmänä. Kuu-
roille ikäihmisille ei ole itsestäänselvyys vaatia oikeuksiaan kuten nuorempi pol-
vi, jotka ovat koko ikänsä eläneet kuurotietoisuus -aikaa. Kielellisten oikeuksien
ajaminen ei ole heille itsestäänselvyys, koska he ovat eläneet ajan, jolloin hei-
dän asioitaan ovat hoitaneet läheiset ja omaiset.

Jokisen (2002) mukaan kuurojen ryhmän visuaalisuuteen pohjautuvaa elämän-
tapaa ei pitkään aikaan pidetty omana erityisenä kulttuurinaan. Kuurot ovat kui-
tenkin käyttäneet omasta yhteisöstään ja kulttuuristaan käsitettä 'kuurojen maa-
ilma'. Käsite on laaja ja se sisältää kielen, kulttuurin, perinteet, historian ja viral-
liset sekä epäviralliset organisaatiot. Lausumilla KUURO OMA MAAILMA tai
OMA TAPA HYY ("Se on meidän tapaista") viitattiin siihen, että oli jokin oma
kokonaisuus, johon kuuluttiin ja joka eroaa muusta, lähinnä kuulevien maail-
masta. Kuurojen maailman käsite korostaa kuuroille tärkeää yhteisyyden tun-
netta. (Jokinen 2002, 72-73.)

Jokinen (2002) tähdentää, että 'kuurojen kulttuuri' -termiä on käytetty osittain
pääallekkäin termin 'kuurojen yhteisö' kanssa. Käsite kuurojenyhteisö tuli Suo-
meen kuuroudentuntemuskoulutuksen kautta 1980-luvulla. Alkuvaiheessa kuu-
rojen yhteisöön katsottiin kuuluvan kuuroja ja huonokuuloisia, mutta myöhem-
min yhteisön jäseniksi on luettu myös sellaisia kuulevia, jotka tukevat aktiivisesti
kuurojen yhteisön päämääriä. (Jokinen 2002, 73-74.)

Kuurotietoisuusliikkeen saavutettua Suomen käynnistyivät kuurotietoisuuskurs-
sit 1983. Sitä ennen oli jo järjestetty kuurotietoisuusseminaari, jossa Kuurojen
Liiton silloinen toiminnanjohtaja Liisa Kauppinen pohjusti seminaarin ajatuksella,
että kuurot haluavat elää tasaveroisesti kuulevien kanssa. (Salmi & Laakso

2005, 306.) Kuurotietoisuusliikkeen vaikutuksesta kuurot opettelivat tuntemaan itsensä paremmin sekä ajamaan omia oikeuksiaan kohti tasa-arvoisempaa asemaa (Jokinen 2000, 88).

Kuurojen ryhmä herätti myös muiden tieteenalojen mielenkiinnon, ja sosiologisen, kulttuuriantropologisen sekä sosio- ja psykologian tutkimuksen kautta saatiin tieteellistä tietoa kuurojen yhteisölle tutuista ja koetuista asioista. Karkeasti näkökulmat voidaan jakaa sosiokulttuuriseen näkökulmaan ja kliinis-patologiseen näkökulmaan. Sosiokulttuurinen -termissä on etuliite sosio- johon sisältyvät käsitteet kuurojenyhteisö, kuurot etnisenä ryhmänä ja kuurot kielellisenä vähemmistönä. Yhdyssanan jälkiosaan -kulttuurinen sisältyy ryhmän kulttuurinen näkökulma. Kliinis-patologinen näkökulma lähtee siitä lääketieteellisestä näkökulmasta, että kuurous on sairaus, vamma tai puute. Kuurot itse kokevat tämän vieraana, koska he eivät koe olevansa vammaisia. (Jokinen 2000, 89.)

Kuuroilla on yhteisiä piirteitä muiden kielellisten vähemmistöjen kanssa. Yhteistä on esimerkiksi se, että kuuroilla on oma kielensä ja kulttuurinsa, he ovat kärsineet syrjinnästä koulutuksessa ja työelämässä ja he ovat omaksuneet itse enemmistön negatiivisia asenteita kieltään ja kulttuuriaan kohtaan. (Jokinen 2000, 96-97) Kuurot ikäihmiset ovat vahvasti kokeneet ajan, jolloin heidän kieltään ja kulttuuriaan ei arvostettu. Se on vaikuttanut vahvasti identiteetin kehittymiseen ja tänä päivänäkin kuurot ikäihmiset palaavat usein keskusteluissaan muistelemaan kouluaikaansa, joka on ollut useimmille todella raskas kokemus. Se, että sitä kieltä, joka on heille luontevinta, ei saanut käyttää koulussa, on jättänyt heille vahvat jäljet itsetuntoon. Suurin osa kuuroista ikäihmisistä on kuitenkin syrjinnästä huolimatta eläneet tasapainoisen elämän, johon kuuluu työnteko, kuurojenyhdistykset, harrastukset, ystävät ja perhe.

3 VIITTOMAKIELEN TULKKAUS SUOMESSA

Kuurot ikäihmiset ovat eläneet ja työskennelleet aikana, jolloin varsinaista tulkkauspalvelua ei ole ollut. Kuurot ikäihmiset ovat hoitaneet asioita yksin, puhetta käyttäen tai kirjoittamalla. Seuraavaksi kerron tulkkauspalvelun historiasta ja siten käsitys kuurojen ikäihmisten elämänseläntään vaikuttavista asioista lisääntyy.

3.1 Tulkkauspalvelun historia

Ennen viittomakielen tulkkien ammattikunnan syntyä kuurojen tulkkeina toimivat kuurojen omaiset, yhdistyksissä mukana olevat kuulevat henkilöt, kuurojen papit, kuurojen diakonissat ja kuurojen vanhempien kuulevat lapset (Salmi & Laakso 2005, 275). Esimerkiksi kuurojen papit olivat tärkeänä apuna hoitamisessa kuurojen asioita. Ensimmäiset kuurojen matkapappien virat täytettiin vuonna 1906 ja vuonna 1961 matkapappeja oli neljä. Alusta lähtien kuurojen matkapappien toimenkuva oli varsin laaja ja kirkollisten tehtävien lisäksi he toimivat myös tulkkeina kuurojen asioimistilanteissa. Keskustelu siitä, että kuurot tarvitsevat diakonissoja hoitamaan sellaisia asioita, jotka eivät kuulu papeille, alkoi 1940-luvulla. Ensimmäinen kuurojendiakonissa aloitti työnsä 1945, ja vuosikymmenten mittaan diakonien määrä kasvoi vähitellen. (Salmi & Laakso 2005, 215-224.)

Vuoden 1946 invalidihuoltolain myötä kuurojen ryhmän huollon ohjaus, valvonta ja rahoitus tulivat sosiaaliministeriön hoidettavaksi. Tuolloin todettiin, että tarvitaan uusi ammatti, joka välittäisi yhteiskunnan palveluja kuuroille heidän omalla kielellään. Kuurojenkonsulentin malli saatiin Ruotsista. Suomeen haluttiin myös työhön sijoittamiseen perehtyneitä kuurojenkonsulenteja. Yhden kuurojenkonsulentin virkaa anottiin jo vuonna 1948, mutta sitä ei katsottu tuolloin tarpeelliseksi. (Salmi & Laakso 2005, 264-265.)

Kuurojen Liitto hyväksyi konsulenttitoiminnan ohjesäännön vuonna 1961, mutta rahoja toiminnan saamiseksi ei kuitenkaan saatu. Kuurojen Liiton palkkalistoilla oli sivutoiminen kuurojenkonsulentti vuonna 1962, mutta hän irtisanoutui tehtävästään liiallisen työtaakan ja muiden tehtäviensä vuoksi. Lopulta Kuurojen Liitto aloitti konsulenttitoiminnan itse vuonna 1962, mutta rahojen puutteen vuoksi toiminta kangerteli. Vuonna 1971 Raha-automaattiyhdistys myönsi Kuurojen Liitolle avustusta, jolloin palkattiin kaksi konsulenttia. Kuurojenkonsulenttien tehtävänä oli kiertää ympäri maata kuurojenyhdistyksissä esitelmöimässä työpaiakoilla käyttäytymisestä, tutustumassa kuuroihin ja ottamassa selvää työmarkkinoiden tarpeesta. He toimivat myös tulkkeina työnvälitystoimistoissa ja työhaastatteluissa. Myöhemmin konsulentti -nimike muutettiin sosiaaliohjaajaksi. (Salmi & Laakso 2005, 266-268.) Sosiaaliohjaajat ja myöhemmin kuntoutussihteerit olivat tärkeässä asemassa kuurojen aseman parantamisessa ja yhteiskuntaan osallistumisessa.

3.2 Tulkkikoulutuksen alkaminen

Ensimmäinen tulkkikoulutus järjestettiin Kuurojen Liitto toimesta viikonlopun mittaisena vuonna 1962. Kurssin sisältönä oli mm. oikeudenkäyntiviittomista, sekä luennoilla käytiin läpi myös sairauksia ilmaisevia viittomia (Salmi & Laakso 2005, 276). Tämä kurssi ei kuitenkaan saanut jatkoa, ja vasta vuonna 1977 Järjestettiin RAY:n varoilla tulkkikouluttajaseminaari, jossa keskusteltiin tulkin tehtävistä, vastuusta, palkkauksesta ja eettisistä kysymyksistä, ja saman vuoden joulukuussa laadittiin ehdotus tulkkikurssin ohjelmaksi. Ensimmäinen asioimis-tulkkikoulutus järjestettiin Jyväskylässä vuonna 1978. (Salmi & Laakso 2005, 280.)

Vuonna 1983 käynnistyi ensimmäinen ammatillissivistävä tulkkikoulutuslinja Turun kristillisessä opistossa. Koulutus kesti vuoden ja se oli kaksiosainen. Koulutus sisälsi 16-viikkoisen viittomakielikoulutuksen sekä 16-viikkoisen tulkkikoulutuksen. Syksyllä 1986 koulutus muuttui kaksivuotiseksi ammatilliseksi koulutukseksi. Syksystä 1988 koulutus pidennettiin kolmevuotiseksi (120 opintoviikkoa), ja niille yksivuotisen viittomakielentulkin opintolinjan suorittaneille, jotka

halusivat ammatillisen pätevyyden, järjestettiin jatko- ja täydennyskoulutusta. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 22.)

Syksyllä 1998 viittomakielen tulkkikoulutuksesta tuli ammattikorkeakoulutasoista. Koulutusta annetaan Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja Humanistisessa ammattikorkeakoulussa. Aluksi koulutus oli 140 opintoviikkoa ja syksystä 2003 se laajeni 160 opintoviikkoon ja nykyisin koulutus on nelivuotinen (240 op). (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2003, 22.)

Tällä hetkellä Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Humanistinen ammattikorkeakoulu järjestävät yhteistyönä toteuttavan viittomakielialan ylemmän korkeakoulututkinnon (Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a.).

Kuurojen ikäihmisten näkökulmasta viittomakielen tulkkikoulutus on siis melko uutta. Heidän on saattanut olla vaikeaa erottaa eri työntekijöiden toimenkuvat toisistaan. He olivat ehkä tottuneet hoitamaan asioita yksin tai omaisten avulla, sitten tulivat seurakunnan ja Kuurojen Liiton työntekijät. Asioita hoidettiin vahvasti avustamisen mentaliteetilla ja viittomakielen tulkin rooli kielen kääntäjänä ja tulkkina ei ollut alkuaikoina selkeä. Edelleenkin kuuroilla ikäihmisillä on vaikeaa erottaa eri työntekijäryhmien toimenkuvat toisistaan.

Suomen viittomakielen tulkit ry:n ammattisäännöksissä mainitaan, että mikäli tulkki toimii sellaisessa asiakastyössä, jossa asiakkaat ovat myös tulkkipalvelun käyttäjiä, toimii hän niin, että ammattiroolit eivät sekaannu (Suomen viittomakielen tulkit ry i.a.). Työntekijälle, joka toimii tulkkina, tämä on selkeä ammattieettinen asia, mutta viittomakieliselle ikäihmiselle tämän ammattiroolien erottaminen ei ehkä ole selvää.

3.3 Tulkkipalvelusta tulkkiauspalveluksi

Kuurot ikäihmiset ovat eläneet ajan, jolloin muutoksia on tapahtunut myös lainsäädännössä. Yhteiskunnan kustantama tulkkipalvelu käynnistyi vuonna 1979,

jolloin astui voimaan invalidihuoltolain muutos, jolloin kyseisen lain 6 §:ään liitettiin vaikeasti kuulovammaisille järjestettävät tulkkipalvelut. Vuonna 1977 kuurojen tulkkipalvelu oli jo aloitettu Porissa ja Kokkolassa kunnallisin voimin ja vuoden 1979 alussa viiden kunnan alueella toimi kunnallisia tulkkeja. Vammaispalvelulaki tuli voimaan vuonna 1988 ja tämä laki korvasi invalidihuoltolain. Tulkkipalvelulaki astui voimaan vuonna 1994. (Salmi & Laakso 2005, 279-284.)

Vuonna 1995 perustuslain pykälään 17 lisättiin viittomakieltä käyttävien oikeuksia koskeva lauselmä: ”Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käänösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.” (Suomen perustuslaki 17.§:n 3. momentti.) Perustuslaki ei anna kuitenkaan viittomakielen käyttöön liittyviä oikeuksia suoraan, vaan se velvoittaa lainsäätäjät ottamaan viittomakielen huomioon silloin, kun eri hallintoalojen säädöksiä säädetään. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 23.)

Suomen kielilainsäädännön mukaisesti vähimmäisvaatimus on, että viittomakielisten oikeudet toteutuvat muun muassa viranomaisasioissa ja opetuksessa. Viranomaisilla on kuitenkin erilaisia tulkintatapoja, ja usein rahakin säätelee lainsäädännöllisten velvoitteiden toteuttamista. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 26-27.)

Tulkkipalvelua koskevat määräykset on yli kaksikymmentä vuotta vammaispalvelulain säätämisen jälkeen irrotettu laista, ja uusi erillinen laki tuli voimaan 1.9.2010. Samalla lain nimessä tuli käyttöön uusi termi, tulkkauspalvelu, aiemmin käytössä olleen ja vakiintuneen tulkkipalvelun rinnalle. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010.)

Lain vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä (133/2010, 1§). Laissa säädetään, että oikeus tulkkauspalveluun on henkilöillä, joilla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja jotka vammansa vuoksi tarvitsevat tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi tulkkauspalvelun saamisen edellytyksenä on, että henkilö kykenee ilmaise-

maan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino. (133/2010, 5.§.) Kuulovammaisella henkilöllä on oikeus saada vähintään 180 tuntia ja kuulonäkövammaisella 360 tuntia kalenterivuoden aikana. Yksilöllisen tarpeen mukaan tunteja voidaan myöntää lisää. (133/2010, 6.§.) Laki tuo merkittäviä parannuksia palvelun saantiin, kuten etätulkkaukseen ja tulkkaukseen ulkomaanmatkoille (133/2010, 7. ja 8.§).

Tulkkauspalvelujen järjestämisvastuu siirtyi 1.9.2010 kunnilta Kansaneläkelaitokselle (Kela). Lain mukaisen tulkkauspalvelun kehittämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Tulkkauspalvelujen siirron myötä Kela kilpailutti välitysjärjestelmän, välityskeskukset sekä tulkkauspalvelujen tuottajat. (Kansaneläkelaitos i.a.) Ennen tulkkauspalvelujen järjestämisvastuun siirtymistä kuuroilla oli mahdollisuus vaikuttaa tulkkien valintaan. Asiakkailta oli myös mahdollisuus välityskeskukseen lisäksi tilata haluamansa tulkki ottamalla suoraan yhteyttä tulkkiin. Tulkkauspalvelun järjestämisvastuun siirtymisen jälkeen asiakkaalla on heikommat mahdollisuudet vaikuttaa tulkin valintaan.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyöni tilaajana on Diakonia-ammattikorkeakoulu. Olen työskennellyt Diakonia-ammattikorkeakoulussa Viittomakielentulkin koulutusohjelmassa tulkkauksen lehtorina vuodesta 2008 lähtien. Opinnäytetyön tavoitteena on ryhmähaastattelun pohjalta tarkastella viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta saada tietoa siitä, mitä tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa. Opinnäytetyö edustaa laadullista tutkimusta, ja tavoitteena on kehittää viittomakielisille ikäihmisille tarjottavaa tulkkauspalvelua.

Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöoppaassa mainitaan, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytteen tulee olla työelämää ja ammatillista työtä tukeva tutkimus- ja kehittämistyö. Opinnäytetyö painottuu muun muassa uusien ammatillisten toimintatapojen ja -mallien sekä palvelutuotteiden kehittämiseen ja arviointiin. Tavoitteena on tuottaa ja käyttää uutta tietoa esimerkiksi työelämän kehittämishankkeissa sekä palvelujen ja ammatillisten toimintojen suunnittelu- ja tuotteistamistyössä. Keskeinen osa opinnäytetyöskentelyä on asiantuntijatiedon jakaminen ja uuden tietämyksen siirtäminen osaksi työyhteisöjen ja ammatillisten verkostojen toimintaa. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 26.)

Kuurojen Liitto ry:n hyväksymien Suomen viittomakielisten ikäihmisten hyvinvoinnin edistämishojelman suosituksissa mainitaan tulkkauspalveluihin liittyen, että viittomakielisten ikäihmisten tulkkaustarpeet ja -toiveet pitää huomioida tulkkipalveluissa (Kuurojen Liitto ry 2012). Opinnäytetyössäni tavoitteena on saada tietoa siitä, mitkä nämä ikäihmisten tulkkaustarpeet ja -toiveet ovat.

Suosituksissa mainitaan myös, että viittomakielisiä ikäihmisiä tulee rohkaista käyttämään tulkkauspalvelua kaikessa asiointissa ja muussa toiminnassaan kuulevien kanssa. Tulkin tilaamista kotiin henkilökohtaisten asioiden hoitoon tai yhteydenpitoon kuuleviin lähiomaisiin tai ystäviin puhelinyhteydellä suositellaan. Viittomakielisiä ikäihmisiä sekä heidän omaisiaan ja ystäviään tulee rohkaista tulkkauspalvelun käyttöön. Näin turvataan kommunikoinnin sujuvuus ja tiedon-

saanti sekä se, että viittomakielisen tahtoa voidaan kuulla. Viittomakielisille ikäihmisille ja omaisille tulee laatia ohjeet tulkkauspalvelun tilaamisesta ja käytännön toiminnasta sekä tulkkauspalveluiden toimivuutta tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehtävillä kyselyillä. (Kuurojen Liitto ry 2012.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella tulkkauspalvelujen piiriin kuuluvien viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta ja saada tietoa siitä, mitä tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten ikääntyminen on vaikuttanut viittomakielisen ikäihmisen tulkkauspalvelun käyttöön?
2. Mitä tulkin tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa?

Tutkimusongelma tiivistetysti sanottuna on, miten ikääntyneet viittomakieliset kokevat tämän päivän tulkkauspalvelun ja miten he haluaisivat, että palvelun tuottajat ottaisivat huomioon asiakkaiden ikääntymisen. Tavoitteena on tutkimuksen tuloksena löytää tekijöitä, joiden ymmärtäminen voi luoda edellytyksiä kehittää tulkkauspalvelua, viittomakielentulkin koulutusta ja valmiiden tulkkien täydennyskoulutusta.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön tulee olla työelämää ja ammatillista työtä tukevaa tutkimus- ja kehittämistyötä (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä, 26). Opinnäytetyöni lähtökohtana on työelämälähtöinen tutkimuskysymys ja tutkimusmenetelmänä käytän laadullista tutkimusta. Laadulliseen tutkimuksen luotettavuuteen kuuluu, että tutkija selostaa tarkkaan tutkimuksen toteuttamista. Olosuhteet ja paikat, jossa aineisto on tuotettu, tulee olla kerrottu selkeästi ja johdonmukaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 217.) Seuraavissa kappaleissa selvitän opinnäytetyön toteutusta, aineiston keruuta sekä aineiston analyysiä.

5.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimushaastattelu

Opinnäytetyö on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen ja tiedonkeruumenetelmänä käytän tutkimushaastattelua. Laadullisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin kuuluu kokonaisvaltainen tiedon hankinta sekä aineistoon koonti luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja eli aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.) Laadullinen tutkimushaastattelu sopii opinnäytetyöni tiedonkeruumenetelmäksi, koska tavoitteena on tuottaa kartoittavaa tietoa ikäihmisten kokemuksia tulkkauksesta.

Tutkimushaastattelulla tarkoitetaan tiedonkeruutapaa, jossa henkilöltä kysytään heidän omia mielipiteitään tutkimuksen kohteesta (Hirsijärvi & Hurme 2009, 41). Haastattelu tehtiin viittomakielellä, koska se oli haastateltavien äidinkieli. Haastattelu eteni vuorovaikutuksellisesti kysymysten, keskustelun, tarkennusten ja toiston kautta.

Haastattelututkimus toteutettiin teemahaastatteluna. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet on etukäteen mietitty, mutta kysymyksiä ei ole tarkkaan muotoiltu tai määritelty. Haastattelutilanne muistuttaa enemmän keskustelua ja haastattelijan rooli on enemmänkin aktiivinen kuuntelija kuin kysymysten esittäjä. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 102-103.) Haastattelussa korostetaan sitä, että ihminen on nähtävä tutkimustilanteessa subjektina. Ihminen on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli, jolla on mahdollisuus tuoda esille asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelun edut tulevat esiin silloin kun kyseessä on vähän kartoitettu, tuntematon alue. Haastattelussa on mahdollista pyytää esitettyjen mielipiteiden perusteluja ja lisäkysymyksiä. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 35.) Selvityksiä tai tutkimuksia viittomakielisten ikäihmisten kokemuksista tulkkauspalvelusta ei ole tehty laajemmin.

Laadullisen aineiston hankintamenetelmäksi valitsin ryhmähaastattelun siitä syystä, että tavoitteena ei ollut saada selville yksityisten ihmisten ajatuksia, vaan kiinnostuksen kohteena oli yhteisöllinen näkemys asioihin ja mielipiteet ja asenteet. Ryhmähaastattelun tavoite on olla vapaamuotoinen keskustelutilaisuus, ja osanottajat kommentoivat asioita vapaasti sekä tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelussa etuna on, että sen avulla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta vastaajalta. Ryhmähaastattelu voi olla myös sosiaalisesti helpompi tilanne, mutta valtahierarkia voi vaikuttaa vastaamiseen ja tallentaminen saattaa olla vaikeaa. Myös purku ja analysointi vievät paljon aikaa. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 61-63.)

Ryhmähaastattelussa osallistujat käyttävät ryhmälle tuttua vuorovaikutustilanteen kehittymistä. Ryhmäkeskustelussa haastateltavat puhuvat asioista, jotka saattaisivat muuten jäädä itsestäänselvyyksinä keskustelun ulkopuolelle. (Alasuutari 1999, 152-155.) Valitsin ryhmähaastattelun sillä perusteella, että ryhmän jäsenet ovat keskenään tuttuja, jolloin keskustelu viittomakielestä ja tulkin käytöstä ei ole arkaluontoinen asia. Haastateltavat ovat olleet toisilleen tuttuja jo vuosikymmenten ajan ja haastattelijajoukko on melko homogeeninen viittomakielisestä taustastaan ja yhteisestä historiasta johtuen.

5.2 Aineiston hankinta

Olin päättänyt valita haastateltavat Turun kuurojenyhdistys ry:n senioritoiminnassa mukana olevista, koska tavoitteena oli saada haastateltaviksi yli 65-vuotiaita, viittomakielisiä ikäihmisiä. Tiesin ennestään, että Turun kuurojenyhdistys ry:n seniorit kokoontuivat säännöllisesti ja sinne osallistui runsaasti Turun alueen viittomakielisiä ikäihmisiä. Turun kuurojenyhdistys ry:n seniorit kokoontuvat joka toinen tiistai Turun kuurojen yhdistyksen tiloihin Läntiselle Pitkädul-le. En ottanut etukäteen yhteyttä seniorikerhon vetäjään, vaan menin suoraan mukaan seniorikerhoon tiistaina 22.1.2013 klo 12. En tiennyt etukäteen kokoontumisen teemaa, mutta luotin siihen, että saan pienen puheenvuoron ja voin esitellä tutkimukseni ja kysyä halukkaita osallistujia ryhmähaastatteluun.

Seniorikerhossa oli aiheena vuosikokous, ja ehdin ennen kokousta lyhyesti kertoa, kuka olen, mistä tulen ja mikä on tutkimukseni tavoite. Kerroin, että nimeni on Hely Perttula ja viittomanimeni on HELY (kämmen alaspäin, peukalo koskettaa rintakehää ja sormet väristelevät). Mainitsin, että monet ehkä muistavatkin minut, koska monet tuntevat vanhempani, Aimo ja Maila Tammen. Monet paikallaolijoista kertoi tuntevansa minut. Kerroin työskenteleväni Diakissa tulkki-koulutuksessa ja kerroin opiskelevani ylempää tutkintoa eli maisterintutkintoa. Alustin haastatteluun pyyntöä siten, että kerroin tutkimuksen kohteeni eli teen tutkimusta siitä, mitä pitäisi ottaa huomioon kun tulkataan ikääntyneille kuuroille.

Kerroin, että vuosikokouksen jälkeen otan vastaan vapaaehtoisten haastateltavien nimiä. Toiveena oli alun perin saada noin 5-7 haastateltavaa. Olin sopinut työelämäohjaajani kuurojen diakoniatyöntekijä Kristiina Walleniuksen kanssa, että voin käyttää haastattelupaikkana Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän Diakoniakeskusta. Tiesin, että tämä on paikkana viittomakielisille tuttu, ja se sijaitsee keskustan tuntumassa, joten haastateltavien olisi helppo tulla sinne. Olimme sopineet, että haastattelut järjestetään keskiviikkona 30.1.2013 klo 14. Sitä ennen kokoontuu seurakunnan järjestämä keskiviikkopiiri viittomakielisille ja ajattelin, että joku haastateltavista voi tulla suoraan sieltä haastatteluun.

Vuosikokouksen jälkeen sain puheenvuoron ja otin vastaan haastateltavien nimiä. Haastateltavien valintakriteereinä oli kaksi: haastateltavien tulisi olla yli 65 -vuotiaita ja viittomakielisiä. Haastateltavia ilmoittautui kymmenen, joista viisi oli naisia ja viisi oli miehiä. Annoin haastateltaville etukäteen kirjoittamani laput, josta kävi ilmi ryhmähaastattelun aika ja paikka sekä minun nimeni ja puhelinnumeroni, jos joku haluaisi peruuttaa tulonsa tai saada lisätietoja.

5.3 Viittomakielisen ryhmähaastattelun kulku

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi viittomakielisen ryhmähaastattelun. Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Vuorovaikutustilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa ja mahdollistaa vastausten taustalla olevien motiivien esiin tulemisen. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 34.) On tärkeää, että tutkittavilla on mahdollisuus osallistua haastatteluun omalla äidinkielellään. Tässä tutkimuksessa haastattelu suoritettiin suomalaisella viittomakielellä, joka on haastateltavien äidinkieli.

Tutkimuksen suunnittelussa tulee ottaa huomioon kielelliset valmiudet ja kommunikaatio. Haastatteluissa tulisi pitäytyä tutuissa ilmaisuissa ja haastateltavien ajattelu- ja sanastomaailman rajoissa. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 53.) Haastateltavat ovat käyneet koulunsa ajalla, jolloin puheaidon opettaminen ja huuliluvun oppiminen olivat tärkeällä sijalla. Näin ollen haastateltavien tieto- ja taitotasot eri oppiaineissa on saattanut jäädä heikoiksi verrattuna kuuleviin ikätovereihinsa. Tämä tulee ottaa huomioon myös haastattelua suunniteltaessa. Haastattelun tekeminen kasvokkain viittomakielellä on tässä tapauksessa perusteltua. Esimerkiksi kyselylomakkeen täyttö vaatisi osallistujilta hyvää suomen kielen taitoa, joka on viittomakieliselle kuurolle vieras kieli ja jonka hyvää hallintaa kaikilla ei ole. Viittomakielisten ikäihmistien oman näkökulman korostaminen edellyttää sitä, että tutkimuksen lähtökohtana on viittomakielisyys.

Viittomakielisyys on tarkoittanut käytännössä sitä, että haastateltavat on saatu henkilökohtaisen, kasvokkaisen lähestymistavan avulla. Menin heidän kokoon-

tumiseensa ja esitin kokoon tulleelle ryhmälle henkilökohtaisesti kutsun vapaaehtoiseen haastatteluun. Näin osallistujat näkivät jo siinä vaiheessa kielitaitoni ja pystyivät saamaan tutkimuksen toteutukseen ja tarkoitukseen liittyvää tietoa äidinkielellään. Olen itse äidinkieleltäni viittomakielinen, eli olen kasvanut kuurossa perheessä ja olen oppinut kielen ensimmäisenä kielenäni kuuroilta vanhemmiltani.

Olin sopinut työelämäohjaajani kanssa, että hän on haastattelupäivänä aluksi paikalla auttaen minua käytännön järjestelyissä ja poistuu sitten tilasta, kun itse haastattelut alkavat. Olin paikalla ajoissa ja viritin kaksi kameraa, joilla oli tarkoitus kuvata haastattelut. Tila oli melko pieni, mutta kuitenkin riittävän iso haastattelun järjestämiseen. Diakoniakeskus tarjosi tilat haastatteluun ja myös kahvit. Wallenius oli asetellut tilaan tuolit valmiiksi ja myös kattanut sivupöydälle kahvikupit ja lautaset sekä tuonut kahvin ja teen. Minä toin tarjolle suolaista ja makeaa tarjottavaa, ja haastattelutilanne alkoi vapaasti jutellen ja kahvia juoden.

Alkuperäisistä haastatteluun ilmoittautuneista paikalla oli kahdeksan. Yksi ilmoittautuneista oli käynyt keskiviikkopiirissä, mutta oli ilmeisesti unohtanut haastattelun, eikä ollut paikalla ja yksi ilmoitti jälkepäin esteestä. Paikalle tuli kuitenkin kaksi muuta haastateltavaa, jotka eivät olleet etukäteen ilmoittautuneet. Yksi haastateltavista tuli keskiviikkokerhosta ja yksi oli haastatteluun ilmoittautuneen aviopuoliso. Ryhmähaastattelussa paikalla oli siis kymmenen haastateltavaa, joista kolme oli miehiä ja seitsemän naisia.

Esittelin aluksi itseni ja kerroin opinnoistani ja siitä, miksi haluan tehdä tutkimusta juuri tästä aiheesta. En kertonut opinnoistani laajasti, koska omista ikäänntyneistä vanhemmistani tiedän, että eri koulutustasot eivät ehkä ole heille kovin selkeitä. Kerroin tiivistetysti, että työskentelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja koulutan viittomakielentulkkeja ja itse opiskelen ylempää tutkintoa eli ns. maisteritutkintoa. Haastateltaville viittoma MAISTERI oli tuttu, ja siinä kohtaa he kommentoivat KORKEA KOULUTUS eli he tiesivät, että kyseessä ei ollut perustason opintoja. Kerroin haastateltaville, että tilanne videoidaan tutkimustarkoituksessa ja sitä käytetään tutkimuksessa hyväksi. Kaikki suostuivat kuvaukseen ja ymmärsivät sen tärkeyden aineiston analyysia tehtäessä. Kerroin myös, että

tutkimukseen ei tule nimiä eikä haastateltaviin viitata missään vaiheessa nimillä. Ennen kameroiden käynnistämistä mainitsin vielä siitä, että ajanpuutteen vuoksi joudun mahdollisesti keskeyttämään keskustelun ja siirtymään seuraavaan kysymykseen. Kaikki haastateltavat hyväksyivät nämä ehdot, ja kerroin, että aloitamme taustakysymyksillä samalla, kun juomme kahvia.

Taustatietokysymyksiä kysyessäni kamerat eivät vielä kuvanneet, vaan kirjoitin muistiinpanot ylös. Kysyin heidän syntymävuotensa ja sen, ovatko he syntyneet kuurona vai kuuroutuneet lapsena. Kysyin myös viittomakielen oppimisesta ja siitä, viitottiinko lapsuudenkodissa ja oliko heillä kuuroja sisaruksia sekä käyttävätkö he tällä hetkellä päivittäin viittomakieltä jonkun perheenjäsenen tai ystävän kanssa.

Syntymävuoden kysymisellä varmistin sen, että kaikki haastateltavat ovat yli 65-vuotiaita. Kysymällä, onko haastateltava kuuroutunut kielenoppimisen jälkeen, halusin selvittää, kuinka paljon tutkimukseen osallistujat käyttävät puhetta kommunikoidessaan kuulevien kanssa. Päivittäinen viittomakielenkäyttö kertoo siitä, että haastateltavat ovat tavallisia viittomakielisiä eläkeläisiä, joilla on kontakteja muihin viittomakielisiin.

Kamerat oli kohdistettu siten, että toisessa kamerassa näkyi viisi haastateltavaa ja toisessa kamerassa toinen viiden haastateltavan ryhmä ja minä. Valaistus oli hyvä ja tila oli sellainen, että haastateltavat näkivät hyvin toisensa. Ryhmähaastattelun alkaessa työelämäohjaaja laittoi kamerat päälle. Järjestelmäkamerat kuvaavat vain noin 20 minuuttia kerrallaan, ja siksi työelämäohjaaja kävi 20 minuutin kuluttua laittamassa kamerat uudelleen päälle.

Ennen haastattelua suunnittelin teema-alueet tutkimuskysymysten perusteella. Seuraavassa teemahaastattelurunko, joka on muodostettu tutkimuskysymysten ympärille.

Tutkimuskysymys 1: Miten ikääntyminen on vaikuttanut viittomakielisen tulkkauspalvelun käyttöön?

1. Miten haastateltava selvitti asioita kuulevien kanssa ennen kuin tulkkauspalvelua oli? Keitä hän käytti tulkkina/apuna?

- esim. asioinnissa; lääkäri tai pankki

2. Missä työssä haastateltava on ollut ennen eläkkeelle jäämistä? Käyttikö hän työssään liittyvissä tilanteissa tulkkia?

- oliko aktiivinen tulkin käyttäjä?

3. Missä tilanteissa haastateltava on käyttänyt tulkkipalvelua aikuisiällä?

- lääkärissä? juhlissa?

- kuinka usein? kerran viikossa/kuussa/vuodessa?

4. Onko ikääntymisen myötä tulkkipalvelun käyttöön tullut muutoksia? Millaisia?

- esim sairauden myötä, kelan myötä?

Tutkimuskysymys 2: Mitä tulkin tulisi ottaa huomioon ikääntyvälle tulkkauskesä?

5. Miten tulkin tulisi haastateltavan mielestä ottaa huomioon viittomakielisen ikääntyminen?

- kävellä hitaammin? tulkata selvemmin? tulkata rauhallisemmin?

6. Mitä haastateltavan mielestä kuuluu tulkin työhön?

- missä tilanteessa käyttäisi työntekijää?

7. Millainen on hyvä tulkki haastateltavan mielestä?

Ryhmäkeskustelua ohjasivat teemat, mutta osanottajat veivät keskustelua eteenpäin. Haastattelu kesti kokonaisuudessaan noin puolitoista tuntia. Kahvin, alkuinfon ja taustatietojen kartoittamisen jälkeen kuvattava osuus kesti noin 40 minuuttia. Molemmat kamerat kuvasivat noin 40 minuuttia eli analysoitavaa aineistoa oli yhteensä 80 minuuttia. En kirjoittanut haastattelun aikana muistiinpanoja, vaan keskityin viittomakieliseen keskusteluun ja tein tarkentavia kysymyksiä.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysi käsittää monia vaiheita. Aineiston analyysi etenee aineistokokonaisuudesta osiin, aineiston luokitteluun ja sen jälkeen synteesiin, jossa edetään takaisin kokonaisuuteen. Tämän jälkeen voidaan tulkita aineistoa ja hahmottaa ilmiö teoreettisesti. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 144.) Opin- näytetyön analysoinnissa käytän sisällönanalyysiä.

Laadullisesta tutkimusta tehtäessä analyysi alkaa usein jo haastattelutilanteesta. Kun tutkija itse tekee haastattelut, hän voi tehdä havaintoja jo itse haastattelutilanteessa. Aineistoa analysoidaan usein ”lähellä” aineistoa ja aineisto säilytetään sanallisessa muodossa. Tutkijan päätelmät voivat olla joko induktiivista tai abduktiivista. Induktiivisessa päättelyssä keskeistä on aineistolähtöisyys ja abduktiivisessa tutkijalla on valmiina joitakin teoreettisia johtoideoita. Aineiston avulla tutkija pyrkii todentamaan nämä johtoideat. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 136.)

Olen edennyt tutkimusaineiston analyysissä aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Aloitin aineiston analysoinnin katsomalla tallenteet ensin kertaalleen läpi, jolloin palautin mieleeni haastattelutilanteen. Viittomakielisen ryhmähaastattelun analysoinnissa käytin apuna DUO-ohjelmaa. DUO-ohjelman on kehittänyt Diakin asiantuntija Olli-Pekka Kurppa Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun toimipaikassa edistämään viittomakielen ja puhuttujen kielten opetusta. DUO-ohjelma toimii normaalin mediasoitinmenetelmän tapaan toistaen useimpia video- ja audiotiedostomuotoja. DUOssa on mahdollista avata yhtä aikaa kaksi tiedostoa ja toistaa niitä samanaikaisesti sekä synkronoida eli tahdistaa ne yhteen. DUO-ohjelmalla voidaan tallentaa videota web-kameran avulla ja ääntä mikrofoniin avulla. (O-P Kurppa, henkilökohtainen tiedonanto 19.3.2013.)

KUVIO 1. DUOn näyttönäkymä

Käytin Duo-ohjelmaa analysoidessani ryhmähaastatteluvideoita. Avasin toisen kameran kuvaaman tiedoston vasempaan ruutuun ja toisen kameran kuvaaman tiedoston oikeaan ruutuun. Etsin kummastakin tiedostosta oikean kohdan ja valitsin ”Synkronoi toisto”. Tämän jälkeen käynnistin ja keskeytin toiston väilyntinäppäintä käyttämällä. DUOn avulla pystyin katsomaan molemmilla kameroilla tehtyä tallennetta yhtä aikaa, jolloin pystyin näkemään kaikki haastattelut yhtä aikaa.

Tämän jälkeen litteroin haastattelun käyttämällä isoja kirjaimia kuvaamaan viittomia eli käytin glosseja. Glossit ovat maailmalla hyvin laajalle levinnyt tapa merkitä muistiin viittomia ja pidempiä viitottuja jaksoja. Viittomaan viitataan yhdellä, viittoman perusmerkitystä vastaavalla sanalla, joka on tavallisesti sanan perusmuoto. Glossit kirjoitetaan suuraakkosilla, jotta ne erottuvat puhutun kielen sanoista. (Savolainen 2000, 192.)

Glossauksen jälkeen suomensin haastattelut. Glosseista ja suomennoksista koostui yhteensä 26 sivua tekstiä. Tekstin olen kirjoittanut 12 pisteen fontilla ja 1,5 rivivälillä. Olen kirjoittanut tekstiksi kaiken sen, mitä minä ja haastateltavat olemme sanoneet. Litterointi ei ole tehty kuitenkaan niin tarkasti, että sitä voisi

käyttää tekstin analyysinä, mutta opinnäytetyöni tarkoituksen analyysiin tämä sopi. Esimerkki glossauksesta/litteroinnista:

MINÄ: ENNEN JOS TE TYÖELÄMÄ MUKANA ONKO TYÖPAIKKA TULKKI TULLA KOKOUS TYÖPAIKKA KOMMUNIKOIDA KUINKA OLLA os mies 1?

Oliko teillä tulkki mukana palavereissa silloin kun olitte vielä työelämässä mukana?

MIES A: OLI OLI / PALAVERI JOKA MAANANTAI MINÄ ILMAN TULKKI / EI SILLOIN EI OLE / SINNITELLÄ / SITTE MYÖHEMMIN MUUTTAA TOINEN TYÖPAIKKA / ON PALAVERI MAANANTAINA / TULKKI HARVOIN SIJOITTA EI OLE / ERITYINEN AIHE TULKKI SIJOITTA ASIA / YKSINKERTAINEN TYLSÄ PIKKU JUTTU EI TARVITSE

Meillä oli palaveri joka maanantai eikä tulkkia ollut mukana. Kun vaihdoin työpaikkaa, maanantaipalaverissa oli joskus tulkki mukana. Jos aiheena oli jotain erityistä, niin sitten tulkki oli mukana. Jos ei ollut mitään erityistä aihetta, tulkkia ei tarvittu.

MINÄ: AIKAISEMMIN KOMMUNIKOIDA JOS ERITYISTÄ TIETÄÄ PAKKO TULKKI ITSE TILATA TOTTUA KOMMUNIKOIDA / JOS ERITYINEN UUSI TIETO TULKKI TILATA / ITSE PÄÄTTÄÄ EI TARVITA TULKKI / TOTTUA KOMMUNIKOIDA

Pärjäsitte siis itse, mutta jos oli jotain erityistä, silloin tilattiin tulkki. Itse sai siis päättää halusiko tilata tulkin vai ei.

MIES A: PALAVERI JÄLKEEN MINÄ TYÖTOVERI KYSYÄ / TYÖTOVERI KERTOJA PÄTKÄ PÄTKÄ PÄTKÄ / ERITYINEN PÄTKÄ / PALJON PUHUA EI PÄTKÄ TÄRKEÄ "LOMAUTUS" PÄTKÄ RIITTÄÄ / PITKÄ LUENTO EI KUULEVA TAPA SOPASOPASOPA / KUURO VIITTOO LOMAUTUS lyhyesti

Palaverin jälkeen kysyin työkaverilta, että mistä puhuttiin ja hän kertoi lyhyesti. Hän sanoi esimerkiksi "lomautus" mutta ei sen enempää. Kuulevilla on yleensä tapana kertoa niin pitkästi.

naurua... KUULEVA SOPASOPASOPA

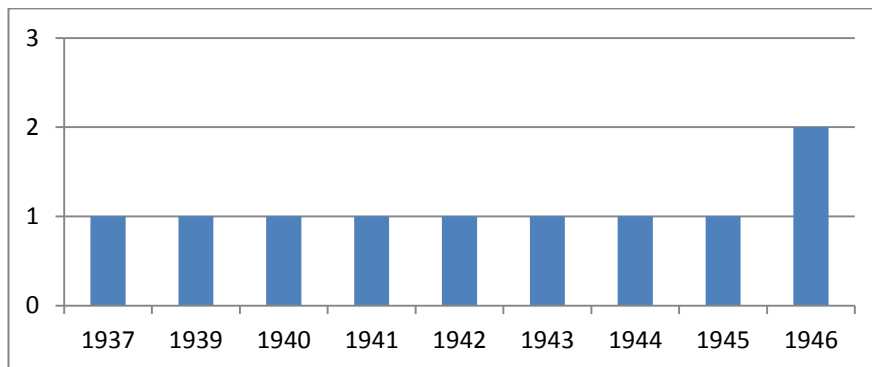
Kuulevat aina paasaavat niin pitkään.

Haastattelujen litteroinnin jälkeen luin kirjallista versiota useita kertoja ja tarkistin asioita vielä videoiden kautta. Opinnäytetyöni analysoinnissa olen käyttänyt lähinnä abduktiivista päättelyä eli etsin kirjoitetusta aineistosta tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmaisuja ja alleviivasin ne. Vähitellen sain tehtyä väljän analyysin teemoista, jotka haastattelussa nousivat esiin. Haastattelussa käytin myös in-

duktiivista päättelyä purkaessani asioita, jotka nousivat esiin etukäteen mietittyjen teemojen lisäksi.

Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyen teemat etenevät ajallisesti menneisyydestä tähän päivään. Tällaisia teemoja olivat tulkin käyttö ennen varsinaista tulkkipalvelua, tulkin käyttö aikuisiässä ja tulkin käyttö tänä päivänä. Toiseen tutkimuskysymykseen liittyen teemat olivat ikääntyminen ja tulkin käyttö sekä hyvän tulkin ominaisuudet. Haastatteluaineiston perusteella tein käsitekartan, jota käytin teemojen muodostamisessa apuna. Aineistosta nousi myös vahvana esiin se, että kuurot ikäihmiset eivät ymmärrä nuorten kuurojen viittomista.

Ryhmähaastattelun analysoinnissa käytän lyhenteitä mies A, mies B, mies C, nainen A, nainen B, nainen C, nainen D, nainen E, nainen F ja nainen G. Haastateltavat ovat syntyneet vuosina 1937-1946. Haastateltavista naisia oli seitsemän ja miehiä kolme (N.=10).

TAULUKKO 1: Haastateltavien syntymävuodet

Haastateltavista viisi olivat syntyneet kuuroina, ja kahdella heistä oli myös kuurosisarus. Loput viisi haastateltavista oli kuuroutunut alle kolmevuotiaana. Kuuroutumisen syinä oli aivokuume, keuhkokuume, tuhkarokko tai korvatulehdus.

Tunnistettavuuden välttämiseksi luettelen kuuroutumisen syyn sekä litteroinnissa käytetyt tunnistetiedot ilman syntymäaikoja.

MIES A: syntymäkuuro, viittomakielinen

MIES B: syntymäkuuro, viittomakielinen

MIES C: kuuroutunut 6 kuukauden iässä (keuhkokuume), viittomakielinen ja puheella kommunikoiva

NAINEN A: kuuroutunut 2,5 vuoden iässä (keskikorvan tulehdus), viittomakielinen ja puheella kommunikoiva

NAINEN B: kuuroutunut 2-3 vuoden iässä (aivokuume), viittomakielinen ja puheella kommunikoiva

NAINEN C: syntymäkuuro

NAINEN D: syntymäkuuro

NAINEN E: kuuroutunut 2 vuoden iässä (tuhkarokko)

NAINEN F: syntymäkuuro

NAINEN G: kuuroutunut 1.5 vuoden iässä (hinkuyskä ja välikorvan tulehdus)

Haastateltavat olivat oppineet viittomakielen koulussa. Ennen koulua haastateltavat olivat käyttäneet itse keksimiä viittomia tai puhetta. Haastateltavista kaikki käyttävät puhetta, mutta kolmella puhetaito on erityisen hyvää. Haastateltavien perheissä vanhemmat eivät käyttäneet varsinaista viittomakieltä. Kotona käytettiin eleitä, pantomiimia ja puhetta selvällä huuliolla. Kahdella haastateltavalla oli kuuro sisarus, ja he käyttivät sisarusten kanssa koulussa opittua viittomakieltä.

6 VIITTOMAKIELISET IKÄIHMISET JA TULKKAUSPALVELU

Olen tutkimuskysymysten kautta muodostanut teemat ja tulkinnut aineistoa sisällönanalyysin keinoin. En ole laskenut lukumääriä eli moniko haastateltu sanoi mitään, koska kymmenen haastateltavan joukosta suurta merkitystä lukumäärillä ei olisi ollut. Haastateltavat ovat eläneet samankaltaisen historian eli viittomakielen käytön kieltämisen koulussa, oralismin vaikutus ja tulkkauspalvelun tulo ovat heille kaikille yhteinen tekijä. Tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta tälle ikäluokalle saadut tulokset ovat hyvin tyypillisiä. En myöskään ole kirjoittanut tuloksiin suoria lainauksia haastatteluista, vaan olen yhdistänyt mainitut asiat teemoittain. Olen jaotellut alaluvut tutkimuskysymysten mukaan ja kolmantena alalukuna käsittelen haastattelussa esiin nousutta asiaa viittomakielen variaatiosta eri-ikäisillä.

6.1 Viittomakielisten ikäihmisten tulkkauspalvelun käyttö

Haastateltavat ovat kaikki eläneet ajan, jolloin tulkkauspalvelua ei ole ollut. Käytän termiä tulkkauspalvelu tällä hetkellä voimassa olevan lain mainitsemassa merkityksessä. Ennen tulkkauspalvelua haastateltavat ovat hoitaneet asioita yksin tai apuna oli ollut joku sukulainen tai tuttava. Asioiden hoitamisessa ei koettu olleen ongelmia. Asioita hoidettiin kommunikoimalla puheella tai kirjoittamalla. Esimerkiksi raskauden aikana neuvolakäynneillä käytiin ilman tulkkiä, mutta vaativimpiin lääkäriasioihin vaadittiin aina tulkki mukaan. Haastateltavat käyttivät TULKKI -termiä tarkoittaessaan myös ei-koulutettuja tulkkeja. Viitatesaan kuurojendiakonissaan tai kuurojen kuntoutussihteeriin haastateltavat käyttivät termiä TULKKI. Aikaisemmin tulkkaus saattoi kuulua työntekijän rooliin ja nykyisin kuurot eivät ehkä osaa erotella kenen toimenkuvaan kuuluu mitään.

Kuurot eivät tulkkipalvelun astuessa voimaan ymmärtäneet tulkin toimenkuvaa, vaan pitivät häntä muiden kuurojentyöntekijöiden kaltaisena neuvonantajana. Kuurojen liitto alkoi vuodesta 1988 lähtien järjestää tulkinkäytön kursseja. Kursseilla opeteltiin yhteistyötä tulkin kanssa. (Salmi & Laakso 2005, 282.) Haastat-

telussa kävi ilmi, että edelleen nimikkeet tulkki ja muut kuurojen työntekijät menivät ikäihmisiltä sekaisin. Myöskään tulkin rooli ei ollut täysin selvä. Jotkut haastateltavista miettivät, että saako tulkki auttaa tai miksei tulkki ollut esimerkiksi vapaaehtoisesti mukana tulkkaamassa vaan pelkästään palkan vuoksi.

Haastateltavien lasten kasvaessa nämä olivat usein mukana asioita hoitamisessa. Ennen tulkkauspalvelua oli yleistä, että lapset auttoivat jokapäiväisten asioiden hoidossa. Haastattelussa kävi ilmi, että lapset auttavat vieläkin asioiden hoidossa. Eräs haastateltava mainitsi, että hänelle sanottiin, että lasta ei saa käyttää tulkkina, ja hän oli vähän loukkaantunut tästä kommentista.

Työiässä haastateltavat käyttivät yhtä lukuun ottamatta tulkkia myös työpaikallaan. Yhden puhetaito ja kuulon taso olivat niin hyvät, että hän oli pärjännyt työssään ilman tulkkia. Tavallisiin palavereihin tulkkia ei tilattu, mutta mikäli asia oli tärkeä tai palaveri kesti yli tunnin, tulkki tilattiin paikalle. Tulkki tilattiin myös, mikäli oli ns. luentotilaisuus ja puhuja seisojaksi kauempana huoneessa. Tällöin ei voinut hyötyä mahdollisesta kuulosta tai lukea huulilta, vaan paikalle tilattiin tulkki. Tulkkia ei kuitenkaan ollut helppo saada. Tiedotustilaisuuksista tai kokouksista ei aina saanut tietää etukäteen, ja näin ollen haastateltavat olivat pelkästään työkavereiden kertoman tiedon varassa.

Haastateltavilla oli myös kokemuksia siitä, että työnantaja tai pomo sanoi, että tulkkia ei tarvita, vaan asiat sitten selitetään kuuroille myöhemmin lyhyesti suullisesti tai kirjallisesti. Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman mukaan viittomakielisten ei pidä hyväksyä kielellisiin oikeuksiin kohdistuvaa vähättelyä. Viittomakielisellä on oikeus tilata tulkki, jolloin yhdenvertainen osallistuminen työelämään toteutuu. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 47-48.) Ikääntynyt kuuro pyrkii usein selviytymään asioiden hoidossa puhumalla kuten nuorempaanakin. Kuuron henkilön puheäänä ymmärtäminen saattaa kuitenkin olla ulkopuoliselle hankalaa.

Eräs haastateltavista oli ollut työyhteisössä, jossa oli monta kuuroa töissä. Kun hän oli jäänyt eläkkeelle, hän oli kysynyt, että pitäisikö tulkki tilata paikalle, mutta pomo oli sanonut, että ei tarvitse. Pomo oli sanonut, että he ymmärtävät

muutenkin toisiaan, joten tulkkia ei tilattu. Jälkeenpäin haastateltava oli ollut mukana toisen työkaverin jäädessä eläkkeelle, ja paikalla oli ollut tulkki. Haastateltava sanoi, että hän nousi ylös ja pyysi puheenvuoroa ja piti puheen eläkkeelle jäävälle entiselle työkaverille. Kuulevat työkaverit ja pomot olivat kuunnelleet tarkkaan tulkin tulkaamaa puhetta, jossa hän oli kertonut työkaverista ja siitä, minkälainen persoona hän oli, ja puheen jälkeen kaikki olivat taputtaneet kovasti. Haastateltava koki tärkeäksi sen, että hän pystyi pitämään puheen ja näin työkaverit saivat tietää kuurosta työkaverista jotain sellaista, mitä he eivät olleet tiedneet. Haastateltavan kertoessa tätä esimerkkiä, ilmeet kertoivat, että häntä harmitti, ettei tulkki ollut paikalla päivänä, jolloin hän jäi eläkkeelle.

Mindess (2006) toteaa, että on tyypillistä, että työpaikalla on opittu kommunikoimaan asioista erilaisin keinoin kuten lukemalla huulilta, kirjoittamalla, näyttämällä tietokoneruudulta tai käyttämällä yksinkertaisia viittomia ja sormiaakkosia. Työpaikalla on siis kehittynyt oma talon sisäinen tapa kommunikoida. Kun tulkki sitten tulee paikalla viikoittain tai kuukausittain järjestettävään palaveriin, kuuron persoona näyttäytyy kuuleville työkavereille täysin erilaisena. Silloin kuuron persoona pääsee esille ja hän voi kommunikoida asioista, jotka saattavat hämmästyttää kuulevia työkavereita. Vasta tulkin ollessa paikalla työkaverit voivat kommunikoida kunnolla keskenään. (Mindess 2006, 202.)

Yksi haastateltavista sanoi, että kun esimerkiksi tarvittiin työntekijää mukaan messuille tavaroiden hankintaa varten, kuuro otettiin yleensä mukaan. Kommunikaation puuttumisesta huolimatta kuuron ammattitaitoon luotettiin. Haastateltavat totesivatkin, että he tekivät ahkerasti töitä, eikä tulkkia tarvittu. Heihin luotettiin, ja asiat hoituivat hyvin.

Perhejuhlissa tulkkia käytettiin vaihtelevasti. Lähisukulaisen häät tai ristiäiset olivat tilanteita, joissa tulkki tilattiin paikalle. Kaukaisemman sukulaisen hautajaisiin ei välttämättä tilattu tulkkia. Esimerkiksi oma 60-vuotisjuhla oli sellainen tilaisuus, johon tulkki haluttiin. Eräs haastateltavista mainitsi, että jos juhlat olivat sellaiset, että paikalla oli vain kuuroja, tulkkia ei tarvittu. Esimerkkinä hän mainitsi naistenkerhon tilaisuudet tai juhlat. Yksi haastateltavista vaati kaikkiin perhejuhlisiin tulkin, koska hän halusi tietää kaiken, mitä siellä tapahtui. Hänelle

ei riittänyt pelkästään se, että näki mitä ympärillä tapahtui, vaan hän halusi tietää, mitä kaikille kuului ja mitä ihmiset puhuivat ympärillä. Tämä on todella tärkeää hänelle. Eräs haastateltavista kertoi, että hän sai vasta äitinsä hautajaisissa tietää, että äiti oli ollut lotta. Hautajaisissa haudalle joku ”herra” oli laskenut seppeleen ja haastateltava oli kysynyt veljeltään, että mikä se oli. Veli kertoi, että äiti oli sota-aikana toiminut lottana.

Kokemukseni mukaan tällainen tiedon puute on hyvin yleistä. Koska useimmat ikääntyneet kuurot ovat käyneet valtion kuurojenkoulun ja asuneet asuntolassa, niin yhteys perheeseen ja vanhempiin oli saattanut jäädä hyvin vähäiseksi. Tähän liittyi jo pelkästään se, että perhe ei osannut viittomakieltä eikä näin ollen kukaan osannut selittää asioita, jotka oli tapahtunut aikaisemmin. Kommunikointi liittyi usein pelkästään asioihin, jota tapahtuivat sillä hetkellä kuten jokapäiväiset kehotukset, ilmoitukset tai käskyt ”Tule syömään, lähden kauppaan, nyt nukkumaan”.

Tulkkauspalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen Kelaan on vielä melko uusi asia, ja muutos aiheutti vieläkin hämmennystä haastateltavissa. Haastateltavien mukaan hämmentävää on se, että ei saa etukäteen tietää, kuka tulee tulkiksi, eikä myöskään saa vaikuttaa siihen, että saisi saman tulkin, jonka kanssa on aloittanut asian hoitamisen. Kilpailutusjärjestys hämmensi myös, ja eräs haastateltava koki, että tulkkauspalvelussa raha on tällä hetkellä tärkeintä. Tulkkauspalvelussa ei oteta huomioon asiakkaiden toiveita, vaan tulkki määrätään kilpailutuksen mukaisessa järjestyksessä.

6.2 Viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa huomioitavat asiat

Haastateltavat kokivat olevansa vielä hyväkuntoisia, eikä heillä ollut vielä sairauksia, jotka olisivat vaikuttaneet tulkkauspalvelun käyttöön. Saattaa olla, että haastateltavien metakognitiiviset taidot eivät ole niin vahvoja, että he pystyisivät itse arvioimaan tulkkaukseen vaikuttavaa kielitaitoaan. Suomen viittomakielten kielipoliittisessa ohjelmassa mainitaan, että tulkkaustarpeet vaihtelevat ja tilan-

nekohtaiset vaatimukset kohdistuvat tulkkien toimintaan. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on uhattuna erityisesti silloin, kun sairaudet vaikuttavat muistiin tai motoriikkaan. Tulkkaustilanteissa, joissa kielelliset ilmaisut ovat muuttuneet sairauden vuoksi, edellyttävät tulkilta poikkeuksellisen hyvää kielitaitoa ja syvällistä kulttuurin tuntemusta. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 43.)

Kun kysyin haastateltavilta siitä, mitä he toivoisivat tulkkien ottavan huomioon kuuroille ikäihmisille tulkkauksessa, kävi ilmi, että tulkkien toivottiin käyttävän selkeämpää huuliota. Selkeällä huuliolla tarkoitetaan sitä, että sanat artikuloidaan selvästi. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä suomen kielen mukaan viittomista vaan sitä, että huuliossa ilmaistaan selkeästi viittoman vastainen sana.

Tulkin toivottiin myös ”selittävän” enemmän. Tällä haastateltavat tarkoittivat sitä, että usein kokematon tulkki tulkkaa lääkärissä suoraan sen, mitä lääkäri puhuu. Tämän vuoksi kuuroilla ikäihmisillä saattaa olla vaikeuksia asian ymmärtämisessä. Tulkkaustilanteessa saattaa käydä myös niin, että tulkki käyttää viittomakielentulkkitutuksessa oppimiaan viittomia, jotka eivät kuitenkaan ole tuttuja kuuroille. Tulkin tulisi rohkeammin käyttää visuaalisuutta hyväksi kuten paikannuksia kehoon.

Tulkkaustilanteen sujuvuuden kannalta oleellista on myös asiakkaan taustan tunteminen. Ikäännytynyt viittomakielinen ei aina pidä tulkin käyttöä itsestään selvänä oikeutenaan, vaan he pyrkivät hoitamaan asioita yksin puheella kuten nuorenakin. Tulkki voi olemuksellaan rohkaista kuuroa viittomaan asiansa selkeästi ja kertomaan lääkärille samat asiat kuin hän mahdollisesti on kertonut tulkille odotushuoneessa.

Haastateltavat toivat esiin vahvasti huolen siitä, miten he sitten pärjäävät, jos toimintakyky heikkenee. He pohtivat, että kuka heitä voi auttaa. Haastattelussa haastateltavat pohtivat, että jos tarvitaan fyysistä apua, niin kuka voi auttaa. Tulkin rooliin se ei kuulu, mutta haastateltavat pohtivat sitä, onko kotihoitoa saatavana myös viittomakielellä. Eräs haastateltavista tiesi kertoa, että Turussa on kolme kuuroa lähihoitajaa. Myös vapaaehtoistoiminta VIVA sekä Kotiväylä olivat

osalle haastateltavista tuttu. Haastateltavat kokivat tärkeinä, että kun he ovat vanhoja, viittomakielisiä vapaaehtoisia olisi käytettävissä. He toivoivat, että myös tulkit voisivat olla vapaaehtoisia ja vieraila heidän luonaan.

Haastateltavat eivät maininneet käyttäneensä etätulkkausta. Suomen viittomakielten kielipoliittisen ohjelman mukaan on tärkeää, että ikääntyneille viittomakielisille kuuroille taataan mahdollisuus siihen, että tulkki on fyysisesti läsnä tilanteessa eikä käytetä etätulkkausta. (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010, 43.) Kuurot ikäihmiset eivät ole mahdollisesti tottuneet käyttämään tekniikkaa tai tietokoneita, joten etätulkkauksen saattaa tilanteena olla liian haastava.

6.2.1 Tulkkauksen kielelliset ja kulttuurilliset haasteet

Viittomakielentulkin tulee tulkkauksitilanteessa ottaa huomioon sekä sanastoon liittyvät haasteet sekä muoto-oppiin liittyvät haasteet. Viittomakielessä nämä haasteet ilmenevät viittomatasolla. Tulkin tulee valita viittoma täsmällisen merkityksen, rekisterin ja sävyn mukaan mikä ei ole helppoa siksi, että viittomakieli ei ole hänen äidinkieltensä tai ensikieltensä ja näin ollen viittomakielen kielitaju ei ole vahva. Syntaktiset eli lauserakenteisiin liittyvät haasteet tulee myös tulkittaessa ottaa huomioon. Lauseessa on oltava kaikki lauseen peruselementit, eli kuka tekee, mitä tekee ja kenelle. (Roslöf & Veitonen 2006, 166-168.) Viittomakielen tulkkikoulutus on varsinaisesti alkanut vasta 1980-luvulla. Näin ollen tulkkien ammattikunta on melko nuorta.

Pelkästään iän tuoma ero kuurojen ikäihmisten ja tulkkien välillä on suuri. Tulkin elämäkokemus auttaa ymmärtämään kuuroja ikäihmisiä ja heidän tarpeitaan. Viittomakielen tulkkien ammattisäännöstössä mainitaan tulkin puolueettomuudesta ja siitä, että tulkki ei saa antaa henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työnsä laatuun (Suomen viittomakielen tulki ry i.a.).

Haastateltavat olivat huolissaan siitä, ymmärtävätkö kaikki tulkit heidän viittomistaan. Eräs haastateltavista kertoi tilanteesta, jossa hemaiseva nuori tulkki iloisesti hymyillen katsoi hänen viittomistaan, ja vasta sitten kun hän kysyi, että ymmärtääkö tulkki mitä hän viittoon, tulkki myönsi, ettei ymmärrä. Haastateltavat ovat oppineet muokkaamaan kieltään tulkin taidon mukaan. Jos haastateltavat huomasivat tulkin ilmeestä, että nyt tulkki ei ymmärtänyt, he viittoivat hitaammin ja enemmän suomen kielen mukaisesti.

Lääkärikäynnit nousivat haastatteluissa vahvasti esiin. Kuurot kokivat hankalaksi tulkin vaihtumisen joka kerta. Heidän pitää aina erikseen tarkkaan kertoa tulkkille, mitä asia koskee. Välillä on saanut saman tulkin, jos on välitykseen perustellut, että esim. hammaslääkärikäynnillä on tärkeää, että tulkki tietää, miten tulkkaus on paras hoitaa.

Tulkkaustilaukset tehdään suomen kielellä ja saattaa olla, että kuuroille on vaikeaa selittää tilausta tehdessä perustelut siitä, miksi hän haluaisi juuri tietyn tulkin. Tähän asiaan liittyy kuurojen ikääntymisen myötä tulevat kognitiiviset muutokset. Kuuroilla ikäihmisillä ei välttämättä ole ollut koskaan vahvaa suomenkielen taitoa, joten he ovat usein joutuneet osittain arvailemaan sanojen merkityksiä. Iän ja mahdollisten sairauksien tuomien muutosten vaikutukset kieleen tulee ottaa huomioon. Jos kuuro asiakas on tulkkille tuntematon ennestään, hän ei ehkä osaa huomioida iän tuomia kielellisiä muutoksia tulkkaussessaan. Tulkki saattaa tulkata lääkäriä vahvasti lähtötekstisästi ottamatta huomioon kohdekielen kulttuuria tai kuurojen ikäihmisten käyttämää viittomakielen muotoa.

Tulkin tulee tulkkaustilanteessa nähdä ja kokea tilanne ympärillään. Pelkkä sanojen ja asioiden viittominen ei riitä, vaan tulkkaussessa pitää ottaa huomioon kohdekielinen kulttuuri. Viittomakielen tulkkaussessa on monia kielellisiä haasteita. (Roslöf & Veitonen 2006, 163, 165.) Erityisesti kuuroille ikäihmisille pitää huomioida heidän käyttämänsä viittomakielen taso ja pyrkiä käyttämään samantyyppistä viittomakieltä. Vain pieni osa viittomakielen tulkeiksi opiskelevista osaa viittomakieltä ennen koulutuksen alkamista, ja nykyinen neljän vuoden koulutus onkin hyvin lyhyt aika uuden kielen oppimiseen (Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten

kielten tutkimuskeskus 2010, 44). Neljän vuoden aikana on mahdotonta saada sellaista kielitaitoa, että pystyisi tulkkauksessa ottamaan huomioon kaikki tilanteeseen vaikuttavat asiat. On kuitenkin tärkeää, että tulkki tiedostaa tulkkauksessa esiin tulleet ongelmat ja pyrkii kehittämään itseään koko ajan. Vastavalmistuneelta tulkilta ei vaaditakaan samanlaista kielen hallintaa kuin jo pitkään työelämässä olleelta tulkilta.

Viittomakielen tulkin tulee hallita suomen kieli ja suomalainen kulttuuri sekä viittomakieli ja kuurojen kulttuuri. Haastateltavista yksi mainitsi tilanteen, jossa tulkki ei ollut suostunut autokaupassa tulkkaamaan tinkimistä. Haastateltava olisi halunnut tinkiä auton hinnasta, mutta tulkki oli sanonut, että hänen työhönsä ei kuulu tinkaus. Saattaa olla, että tulkki koki kiusallisena tinkimisen. Ehkä hän ei ollut tottunut tinkimään eikä ajatellut sen sopivan tilanteeseen. Haastateltavien mielestä tämä oli väärin, ja joku mainitsikin, että joskus huomaa, että tulkki ei tulkkaa siten, miten hän asian esittää. Kyseessä saattaa olla myös sukupolvien välinen ero. Vanhempi sukupolvi on tottunut elämään säästeliäästi, ja tinkiminen kuuluu heidän tapansa toimia. Tulkkaustilanteissa on tärkeää, että tulkki pystyy ottamaan huomioon kulttuurin väliset erot sekä sukupolvien väliset erot.

Kallio ja Kuivala (2008) mainitsevat pro gradu -tutkielmassaan, että yksi kuurojen kulttuurin piirteistä on suorasanaisuus. Kuurot kysyvät asioista suoraan ja kuurot myös sanovat suoraan mielipiteensä asioista. Kuulevien vanhempien ja valtion koulujen asuntoloiden hoitajien vajavaisen viittomakielentaidon takia kuurojen kanssa on käytetty yksinkertaisia sanoja ja yksinkertaista kieltä. Tämä piirre on vähentynyt paremman koulutustason myötä. (Kallio & Kuivala 2008, 72.)

6.2.2 Hyvän tulkin ominaisuudet

Tulkkauspalvelujen laatu on viime vuosina puhuttanut viittomakielistä yhteisöä paljon. Tulkkien ammattitaitoon ei olla kaikilta osin tyytyväisiä. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 42.) Tämä ilmeni haastattelussa huolena

siitä, miten tulkit ymmärtävät kuurojen viittomakieltä ja toisaalta miten tulkki tulkkaa asian siten, miten kuuro on sen tarkoittanut. Ongelmana haastateltavat pitivät myös sitä, että miten tulkki osaa tulkata asian siten, että kuuro sen varmasti ymmärtää.

Haastateltavat toivoivat, että tulkit käyttäisivät mahdollisimman selkeää kieltä ja muotoilisivat viittomansa siten, että siitä olisi helppo löytää perusajatus. Jos tulkki esimerkiksi lääkäritilanteessa viittaa kaiken, mitä lääkäri sanoo, kuuron on vaikeaa ymmärtää, mitä lääkäri oikeasti tarkoittaa. Eräs haastateltavista sanoi, että heidän pitää itse olla aktiivisia ja kysyä uudestaan, jos ei ymmärrä, mitä lääkäri tarkoittaa. Haastateltavat toivoivat, että tulkki antaisi jotain esimerkkejä tai kertoisi vähän tarkemmin sen, mitä lääkäri sanoo.

Haastattelussa tuli ilmi, että kuurot ikäihmiset toivoivat tulkin tulkkauksen myös sen, mitä esimerkiksi lääkärin odotushuoneessa puhutaan. Haastateltavat korostivat tulkin sosiaalisuuden merkitystä. Oli kokemuksia siitä, että tulkki vastaa hänelle esitettyyn kysymykseen, mutta ei muuten keskustele kuuron kanssa. Haastateltavien mielestä on tärkeää, että tulkki keskustelee vaikka odotushuoneessa olevasta taulusta tai ihan mistä tahansa asiasta. Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että molemmin puolin nähdään toinen toistensa viittomakieltä ja näin pystytään ymmärtämään toisiaan paremmin tulkkauksitilanteessa.

Haastateltavien mielestä sekä kuuron persoona, että tulkin persoona vaikuttaa tulkkauksitilanteeseen. Jos vasta ammattiin valmistunut tulkki pyytää viittomaan uudestaan tai hitaammin, niin yleisesti ottaen sitä ei pidetty huonona asiana. Tulkin sosiaalisuutta ja avoimuutta pidettiin hyvänä asiana, ja viittomakielen taidon hallinnan puutteet ymmärrettiin hyvin. Oli kuitenkin tilanteita, että haastateltavat kokivat hankalaksi sen, että joutuivat viittomaan asiat monta kertaa uudestaan, ennen kuin tulkki pystyi tulkkamaan asian. Tämä saattaa johtaa siihen, että kuuro ei enää tilaa tulkkia vaan käyttää omaisiaan ja läheisiään apuna asioita hoitaessaan.

Hyvän tulkin ominaisuudeksi mainittiin myös ajoissa tulkkauksipaikalle tuleminen. Muutamalla oli kokemuksia siitä, että tulkki oli myöhässä. Kun kysyin myöhäste-

lyn syytä, useimmiten syyksi oli kerrottu liikenneuhka tai parkkipaikan löytäminen. Eräs haastateltavista kertoikin tilaavansa tulkin ainakin 15 minuuttia ennen oikeaa tapaamisaikaa, jotta tulkki varmasti on ajoissa paikalla.

Haastateltavat tiesivät kuurojendiakonissan ja kuurojen kuntoutussihteerin toimenkuvat, ja osa heistä oli käyttänyt heidän apua. Viittomakielen ohjaajaa kukaan ei ollut käyttänyt eikä osa ollut edes kuullut sellaisesta. Eräs haastateltavista mainitsi, ettei ole perillä näistä uusista ammateista. Viittomakielen ohjaaja työskentelee eri-ikäisten asiakkaiden kanssa, ja ohjaajan ydinosuamista on asiakkaan ohjaaminen ja avustaminen esimerkiksi viittomakielellä. Hän ottaa avustamisessa huomioon asiakkaan voimavaarat ja elämänhistorian. (Salonsaari, Haaksilahti, Laatikainen, Rainó, Aunola 2012, 14-15.)

Haastattelussa sivuttiin usein tulkin ammattirooliin liittyviä asioita. Eräs haastateltavista ihmetteli, että tulkki ei ollut suostunut soittamaan lääkäriaikaa, vaikka hän oli mennyt tulkin kotiin ja pyytänyt sitä. Muut haastateltavat kommentoivat, että tulkin kotiin ei saa mennä, vaan tulkki pitää tilata omaan kotiin, ja sitten asioita voi hoitaa vaikka puhelintulkkauksena. Minunkin tulkkausuralla on usein käynyt niin, että kuuro on tullut suoraan kotiin pyytämään minua tulkiksi tai hoitamaan asioita puhelintulkkauksen avulla.

6.3 Viittomakielen variaatiot eri-ikäisillä viittomakielisillä

Haastattelussa nousi vahvasti esiin se, että kuurot ikäihmiset eivät ymmärrä nuorten kuurojen viittomista. Nuoret kuurot viittovat haastateltavien mielestä nopeasti, pienillä viittomilla ja ilman huuliota. Haastateltavat harmittelivat sitä, että nuorten käyttämä viittomakieli on niin erilaista heidän käyttämästään viittomakielestä.

Oralismen vaikutuksen myötä useimmille ikääntyneille kuuroille puhe on tärkeä asia. Haastattelemani kuurot ovat eläneet ajan, jolloin puheen merkitys on korostunut ja tämä näkyy myös heidän käyttämässään viittomakieleessä. Useimmat käyttävät selkeää huuliota ja myös ääntä viittoessaan. Kuuroille nykykuuroille

puhetaidolla ei ole enää samaa merkitystä ja arvoa. (Kallio & Kuivala 2008, 73.) Haastateltavat olivat sitä mieltä, että vaikka nuoret kuurot eivät käytä huuliota juuri ollenkaan, heillä on kuitenkin vahva suomen kielen taito. Haastateltavien mielestä nuoret kuurot käyttävät suomen kieltä päivittäin nykytekniikan kautta pidettävillä yhteyksillä kuten kännykällä ja tietokoneella. Viittomakielentulkiksi opiskelevien on tärkeää olla tekemisissä eri-ikäisten kuurojen kanssa oppiakseen eri viittomakielen variaatioita.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten hyödynnettävyys

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella tulkkauspalvelujen piiriin kuuluvien viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta sekä saada tietoa siitä, mitä tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa. Opinnäytetyön päätuloksena oli se, että viittomakieliset ikäihmiset toivoivat saavansa valita tiettyihin asioimistilanteisiin heille tutut viittomakielentulkit. Viittomakieliset ikäihmiset olivat huolissaan siitä, että kaikki viittomakielentulkit eivät ymmärrä heidän käyttämäänsä viittomakieltä. He kokivat, että heidän viittomakieliset oikeutensa eivät toteudu.

Viittomakielentulkki ammattitaidosta puhutaan laajemminkin kuurojen parissa. Viittomakielentulkki ammattitaidon merkitystä korostettiin. Tämä asia on tullut vahvemmin sen jälkeen, kun tulkkauspalvelujen järjestämisvastuu siirtyi Kelalle. Kelan pitäisi kehittää palautejärjestelmää, jotta viittomakieliset voisivat antaa palautetta tulkkaukseen liittyvissä asioissa, mitä kautta tulkkauspalvelua voitaisiin kehittää. Olisi tärkeää, että palautejärjestelmä olisi sellainen, että viittomakieliset voisivat antaa palautetta omalla äidinkielellään. Palautteen antaminen viittomakielellä on kuitenkin haastavaa, koska silloin palautteenantaja tunnustetaan.

Viittomakieliset ikäihmiset halusivat myös tietää enemmän, mitä viittomakielentulkki ammattikuva pitää sisällään. Opinnäytetyössä tuli esille se, että tulkinkäytökoulutusta voisi olla enemmän. Kaikille ei ollut selvää, mitkä ovat tulkin ammattitehtävät, ja haastateltavat olivat myös huolissaan siitä, miten he pärjäävät jos heidän toimintakykynsä alenee. Haastateltavat olivat huolissaan siitä, kuka heitä sitten auttaa, kun he eivät enää pysty hoitamaan asioitaan itsekseen tulkin kanssa. Viittomakielisten ikäihmisten kasvava määrä tulee ottaa huomioon yhteistyössä eri tahojen kanssa. Valtion ja kuntien tulee ottaa huomioon viittomakielisten ikäihmisten määrä ja huomioida heidän viittomakielensä palveluiden tuottamisessa.

Tärkeää olisi tutkia sitä, miten tulkin tulee toimia, jos hän huomaa, että asiakkaan kommunikoinnissa tapahtuu muutoksia eikä hän pysty enää itsenäisesti hoitamaan asioita. Mitkä ovat ne yhteistyötahot vaitiolovelvollisuutta rikkomatta, joille asiasta ilmoitetaan? Kuka ottaa vastuun siitä, että asiakkaan kielelliset oikeudet toteutuvat?

Diakonia-ammattikorkeakoulun Viittomakielentulkin koulutusohjelmassa tulisi lisätä eri-ikäisten asiakkaiden käyttämän viittomakielen ymmärtämistä sekä huomioida ikäihmisten erityistarpeita tulkkauksen kannalta. Se, mitä nämä erityistarpeet ovat, pitäisi tutkia enemmän. Tosiasia on, että tulevaisuuden ikäihmiset tulevat olemaan erilaisia verrattuna tämän päivän ikäihmiseen. Jo 20 vuoden päästä osataan vaatia tulkkauspalvelulta enemmän kuin tänä päivänä. Sen ajan iäkkäät ovat eläneet vahvan kuurotietoisuusajan ja ovat valvuneimpia vaatimaan oikeuksiaan.

Viittomakielen tulkkiopetuksessa tulee korostaa sitä, että viittomakieltä tai kuurojen kulttuuria ei opita pelkästään luokkahuoneessa. Viittomakielen tulkkiopiskelijoiden tulee tavata eri-ikäisiä kuuroja ja osallistua heidän toimintaansa oppiakseen viittomakielen eri variaatioita.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Haastattelussa eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia kuten ihmistieteissä yleensä. Tärkeimpinä ihmisiin kohdistuvien tutkimusten eettisiä periaatteita mainitaan informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Eettiset kysymykset tulevat esiin tutkimuksen kaikissa vaiheissa ja ne voivat koskea myös esimerkiksi vallankäyttöä tai tutkijan toimintaa ammatti-ihmisenä. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 20.)

Eettinen kestävyys on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan on huolehdittava mm. siitä, että tutkimussuunnitelma on laadukas, valittu tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on hyvin tehty. Tut-

kimuksen sisäinen johdonmukaisuus on eräs hyvän tutkimuksen kriteeri. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyy kysymykset totuudesta ja objektiivisesta tiedosta. Objektiivisuutta tarkasteltaessa on totuuskysymyksen lisäksi erotettava toisistaan havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Puolueettomuuteen kuuluu, että tutkija ymmärtää kuulemaan tiedonantajia itsenään ilman, että tutkija suodattaa tiedon oman näkemyksensä kautta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija ja jokaisen tutkijan havainnoiteihin vaikuttavat aikaisemmat kokemukset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134-136.)

Haastateltaville edustin yhteisön jäsentä ja myös ammatti-ihmistä, joka työskentelee yhteisössä. En kokenut näiden roolien tuovan ristiriitaa haastattelun järjestämiseen. Tutkimusjoukko valittiin vain yhdeltä paikkakunnalta. Tutkimusjoukko oli mielestäni homogeeninen. Kaikki olivat eläkkeellä olevia samanlaisen kouluhistorian omaavia vahvasti viittomakielisiä kuuroja.

Tutkimusmenetelmänä ryhmähaastattelu toimi viittomakielisten kesken hyvin. Ryhmähaastattelun ilmapiiri oli avoin ja keskustelua syntyi runsaasti. Koin olevani haastattelijana helposti lähestyttävä, eikä minulla ollut kielellisesti ongelmia pysyä keskustelussa mukana. Opinnäytetyöoppaiden mukaan ennen haastattelua pitäisi aina tehdä esihaastattelu. Aikataulullisesti tämän järjestäminen olisi ollut haastavaa, joten tein haastattelun puolistrukturoidusti ilman esihaastattelua. Oma innostumiseni keskustelusta vaikutti siihen, että en osannut ehkä pysähtyä tarpeeksi tärkeisiin teemoihin.

Haastattelututkimuksessa on tärkeää pohtia kieleen ja käsitteisiin liittyviä ongelmia. Kielellinen valmius ja kommunikaatiotyylit vaihtelevat, ja jopa yksinkertaisissa ja tavallisimmissakin ilmauksissa saattaa ilmetä epäselvyyttä. Haastattelu on aina kaksisuuntainen vuorovaikutustapahtuma, ja ilmiöiden tutkimisessa pitäisi päästä pintavaihtelusta olennaisuuksiin. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 53.)

Haastattelijana minulle jäi päällimmäiseksi tunne, että haastateltavat osallistui-
vat mielellään ryhmähaastatteluun. Haastattelun jälkeen monet kommentoivat,

että haastattelun aihe on tosi tärkeä. Haastattelussa ei kuitenkaan kenenkään tarvinnut kertoa vaikeita tai häpeällisiä asioita, vaan asiat liittyivät heidän jokapäiväisiin kokemuksiin ja elettyyn elämään. Haastattelun ilmapiiri oli avoin, ja myös huumoria oli mukana. Tämä kertoo mielestäni haastattelun onnistuneisuudesta. Haastattelujen onnistuminen tarvitsee luottamuksellisen ilmapiirin. Se, että olen yksi kuurojen yhteisön jäsenestä ja äidinkieleni on viittomakieli, oli varmasti yksi tärkeimpiä asioita luottamuksen saavuttamiseksi.

Aineiston litterointiin DUO-ohjelma soveltui hyvin. DUO-ohjelmaa voisi hyödyntää enemmänkin viittomakielentulkin koulutusohjelmassa sekä myös puhuttujen kielten tulkkikoulutuksessa. Aineistoa analysoidessani huomasin, että useammin olisin voinut jättää enemmän haastateltaville tilaa ja antaa heidän mieltä vielä rauhassa, ennen kuin annan omia esimerkkejä tai kommentteja. Tilanne vei minutkin mukaansa, ja olin niin innoissani haastattelusta ja sen etenemisestä, että en huomioinut tarpeeksi tutkimuksellista näkökulmaa. Hyvänä puolena näen sen, että toistin usein haastateltavan vastauksen, ja näin varmistin, että olin ymmärtänyt asian oikein. Siten myös haastateltavat saivat mahdollisuuden lisätä tai kommentoida sanomaansa.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi olisi vaatinut enemmän aikaa. Opinnäytetyöaihe vaihtui opintojen aikana ja tämän opinnäytetyöaiheen parissa ehdin työskennellä vain viisi kuukautta. Raportin kirjoittamiselle olisi pitänyt olla enemmän aikaa ja esimerkiksi jatkohaastattelut olisivat tuoneet työlle syvyyttä. Myös tulkkien ja muiden viittomakielisten parissa toimivien ammattiryhmien haastattelu olisi tuonut lisäarvoa työhön. Toisaalta työn rajaamisen kannalta viittomakielisten ikäihmisten näkökulmassa pysyminen toimi hyvin.

Tutkimusongelma tiivistetysti sanottuna on, miten ikääntyneet viittomakieliset kokevat tämän päivän tulkkauspalvelun ja miten he haluaisivat, että palvelun tuottajat ottaisivat huomioon asiakkaiden ikääntymisen. Tavoitteena on tutkimuksen tuloksena löytää tekijöitä, joiden ymmärtäminen voi luoda edellytyksiä kehittää tulkkauspalvelua, viittomakielentulkin koulutusta ja valmiiden tulkkien täydennyskoulutusta.

7.3 Ammatillinen kasvu osana opinnäytetyöprosessia

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella tulkkauspalvelujen piiriin kuuluvien viittomakielisten ikäihmisten kokemuksia tulkkauspalvelusta ja saada tietoa siitä, mitä tulisi ottaa huomioon viittomakieliselle ikäihmiselle tulkkauksessa. Näkökulmana olivat siis viittomakieliset ikäihmiset, mutta mielenkiintoista olisi myös selvittää, mitä asioita viittomakielentulkit ovat huomanneet tulkatessaan viittomakielisille ikäihmisille.

Opinnäytetyöprosessin merkitys ammatilliselle kasvulleni on ollut suuri. Se, että opinnäytetyön aihe vaihtui opintojen loppuvaiheessa, oli haastava. Kuurot ikäihmiset ovat kuitenkin minulle se tuttu ja tärkeä ryhmä, joten taustatietoa opinnäytetyöhön liittyen minulla oli jo paljon. Olen elänyt ajan, jolloin vanhempani ovat käyttäneet seurakunnan työntekijöitä, meitä lapsia ja varsinaisen tulkkauspalvelun alettua, tulkkeja asioiden hoidossa. läkkäiden kuurojen yhteiset kokemukset viittomakielen kieltämisestä kouluissa ja puheopetukseen pakottamisesta ovat olleet läsnä myös meidän perheessä. Kaiken oman pohjatiedon, haastattelussa tulleiden asioiden ja teorian yhteensovittaminen ja kirjalliseen muotoon saattaminen on ollut vaativaa ja haastavaa, mutta ehdottomasti myös mielenkiintoista. Mitä pidemmälle opinnäytetyössäni pääsin, sitä enemmän huomasin puutteita työn rajaamisessa ja asioiden linkittymisessä toisiinsa. Ajatukseni pursuivat tietoa, mutta tiedon saaminen raportin muotoon ja analyysien tekeminen ovat olleet minua haasteellisia.

Opinnäytetyöohjauksen merkitys on ollut suuri. Opinnäytetyöni ohjaajat Diakonia-ammattikorkeakoulusta ovat olleet minulle suurena tukena. Työelämäohjaajani Kristiina Wallenius on antanut arvokasta palautetta työstäni ja on auttanut minua keskittymään opinnäytetyössäni oleellisiin asioihin.

Osallistun 19.-21.4.2013 Efslin (European Forum of Sign Language Interpreters) kevätkouluun Hollannin Edeen kuuroille ikääntyville asiakkaille tulkkauksesta. Koulutuksen nimi on ”Sign language interpreting for older deaf people”. Aihe on siis erittäin oleellinen tämän päivän viittomakielen tulkkien työelämässä niin suomessa kuin kansainvälisestikin.

Opinnäytetyöni ja Efslin koulutuksen perusteella tavoitteenani on hyödyntää saamaani tietoa eri tavoin. Tavoitteena on työssäni tulkkauksen lehtorina kehittää viittomakielentulkin koulutusohjelman opetussisältöjä liittyen viittomakielisille ikäihmisille tulkkaukseen. Täydennyskoulutuksen kehittäminen ikäihmisille tulkkauksesta on tärkeää työelämän näkökulmasta. Eri tahojen tiedottaminen siitä, mitkä seikat ovat tärkeitä ikääntyneille tulkkauksessa, on myös tärkeää.

LÄHTEET

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja C. Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diak

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Viitattu 14.3.2013. <http://www.diak.fi/hakijalle/Koulutusohjelmat/Sivut/Viittomakieliylempi.aspx>

Finlex. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista. . Viitattu 14.3.2013.

V<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hynynen, Heidi; Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2003. Elämä Käsillä – Viittomakielentulkin ammattikuva. Helsinki: Multiprint Oy.

Jokinen, M. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Malm, A. (toim.) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Jokinen, M. 2002. Viittomakieliset – yksi suomalaisista kielellisistä vähemmistöistä, teoksessa Laihiala-Kankainen S., Pietikäinen S & Dufva H. (toim.) Moniääninen Suomi 2002, s. Jyväskylän yliopistopaino.

Kallio, M. & Kuivala, H. 2008. Sukellus kuurojen kulttuuriin –Yhteisön kulttuurisia tapoja. Turun yliopisto, Jyväskylän yliopisto. Pro gradu –työ.

Kansaneläkelaitos. Tulkkauspalvelujen järjestämisvastuu. Viitattu 28.12.2012.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/net/060709101049ss?opendocument>

Kansaneläkelaitos. Vanhuuseläke. Viitattu 14.3.2013.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/220801145724EH?OpenDocument>

Kuuloliitto ry. Erilaiset kuulovammat. Viitattu 28.12.2012.
http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/erilaiset_kuulovammat/

Kuurojen Liitto ry. 2012. Suomen viittomakielisten ikäihmisten hyvinvoinnin edistämishjelman suositukset. Viitattu 14.3.2013. Saatavissa <http://www.kl-deaf.fi/Page/133478a5-cc1d-404c-a8d8-ef17f4f0d9a2.aspx>.

Kuurojen Liitto ry. Vapaaehtoistoiminta. Viitattu 22.3.2013.
<http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Vapaaehtoistoiminta/>

Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 60. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Helsinki: Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kuurojen Palvelusäätiö. Kotiväylä. Viitattu 6.4.2013.
http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/apua_arkeen/kotivayla/

Kuurojen Palvelusäätiö. Memo-ohjelma. Viitattu 6.4.2013.
<http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/kehittamistoiminta/memo-ohjelma/>

Kurppa, O-P. 2013. Diakin asiantuntija. Henkilökohtainen tiedonanto 19.3.2013.

Kurppa, O-P. 2013. Diakin asiantuntija. DUOn käyttöohje 19.3.2013. Tuloste tekijän hallussa.

Laki Vammaisen henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010/133. Viitattu 18.11..2012
<http://www.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20100133>

Malm, A. & Östman, J-O. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Malm, A. (toim.) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Mindess, A, Holcomb, T.K, Langholtz, D, Moyers, P. 2006. READING BETWEEN THE SIGNS: Intercultural Communication for Sign Language Interpreters. USA.

Nurmi, J-E., Lyytinen, T., Lyytinen, H. Pulkkinen, P. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Ojala, S. 2006. Kuurot seniorit tulkkipalvelun käyttäjinä – tapaustutkimus Salmelessa. Opinnäytetyö. Viittomakielentulkinkoulutusohjelma (AMK). Diakoniamattikorkeakoulu.

Raha-automaattiyhdistys. Eloisa ikä. Viitattu 6.4.2013.

https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/Eloisa%20ik%C3%A4%202012-2017%20ohjelmasuunnitelma%20VTKL.pdf

Rainò, P. Carl Oscar Malm – Suomalaisen viittomakielen isä. Teoksessa Malm, A. (toim.) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Finn Lectura. Helsinki.

Roslöf, R. & Veitonen, U. 2006. Tavoitteena toimivat tulkkausikäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Finn Lectura.

Salmi, E. & Laakso, M. 2005. Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia. Kuurojen Liitto ry. Helsinki

Salonsaari, M-E., Haaksilahti, T., Laatikainen, S. Rainò, P. Aunola, U. (toim.), Opetushallitus 2012. Viiton ja ohjaan. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Savolainen, L. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Teoksessa Malm, A. (toim.) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Suomen perustuslaki (731/1999). Viitattu 30.12.2012
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P17>

Suomen viittomakielen tulkit ry. Viitattu 14.4.2013.
<http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit-suomessa/ammatti/viittomakielen-tulkin-ammattisaannosto/>

Tilastokeskus 2012. Suomen virallinen tilasto. Helsinki. Viitattu 14.3.2013.
http://www.tilastokeskus.fi/til/vaenn/2012/vaenn_2012_2012-09-28_tie_001_fi.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Wallvik, B. 2001. Viitotulla tiellä. Helsinki: Finn Lectura.